

Fröreda Storegård

Dendrokronologisk provtagning
och byggnadsantikvarisk undersökning

Fröreda 7:3, Järeda socken, Hultsfreds kommun, Kalmar län, Småland

Magdalena Jonsson och Jan Westergren

Kalmar läns museum

Byggnadsantikvarisk rapport 2020-2022

Kalmar läns museums bebyggelseenhet

Kalmar läns museums bebyggelseenhet utför antikvarisk medverkan vid förändringar och renoveringar av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse/bebyggelsemiljöer. Flera medarbetare är också certifierade som sakkunnig kontrollant av kulturvården enligt Plan- och bygglagen.

Kalmar läns museum kan även erbjuda expertis inom exempelvis land- och marinarkeologi, konservering och kulturmiljöpedagogik.

www.kalmarlansmuseum.se

Fröreda Storegård

Dendrokronologisk provtagning och byggnadsantikvarisk undersökning

Fröreda 7:3, Järeda socken, Hultsfreds kommun, Kalmar län, Småland

Författare	Magdalena Jonsson och Jan Westergren
Foto	Författarna där inte annat anges
Layout	Seija Nyberg
Diarienummer	Kalmar läns museum: 31-335-22 Länsstyrelsen Kalmar län: 432-3705-2020, 432-4058-21 (tillstånd), 436-9635-2019, 434-10703-2020 (bidrag)
Utgivare	Kalmar läns museum 2022
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-1417-10 från Lantmäteriverket.
Utförd av	Kalmar läns museum, Bebyggelseenheten
Kontaktperson	Liselotte Jumme
Övriga handlingar och digitala fotografier	Förvaras i Kalmar läns museums topografiska arkiv.

Kalmar läns museum hanterar personuppgifter enligt GDPR/Dataskyddsförordningen.
För mer information se vår hemsida www.kalmarlansmuseum.se

Innehållsförteckning

Inledning	7
Uppdragets bakgrund	7
Syfte och frågeställning	8
Områdesbeskrivning och karta	9
Aktuell skyddsstatus	9
Metod	10
Byggnadstyper	14
Tvillingstuga	14
Loftbod	15
Historik för Fröreda Storegård	17
Undersökning och analys av de enskilda byggnaderna på Fröreda Storegård	22
Byggnad 1, Loftbod	22
Byggnad 2, Loftbod	27
Byggnad 3, Loftbod	33
Byggnad 4, Loftbod	42
Byggnad 5 och 6, tvillingstuga	50
Byggnad 7 och 8, tvillingstuga	66
Sammanfattning och reflektion	91
Källförteckning	94
Otryckta källor	94
Tryckta källor	94
Bilagor	95
Bilaga 1	96
Bilaga 2	101

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Inledning

Uppdragets bakgrund

Fröreda Storegård är ett av Kalmar läns 136 byggnadsminnen. Av dessa är Fröreda ett av tioalet som omfattar en traditionell agrar bebyggelse med bostäder och ekonomibyggnader. På 1990-talet ”upptäcktes” Fröreda av antikvarier och gården undersöktes ut ett konsthistoriskt perspektiv. Undersökningarna visade flera intressanta saker och bidrog till att lyfta fram Fröreda och dess historia. Undersökningarna kunde dock aldrig med säkerhet datera gårdens bebyggelse och framför allt inte de intressanta och ovanliga tvillingstugor som finns på gården.

Därför sökte Kalmar läns museum 2019 medel från länsstyrelsen i Kalmar och Håkanssonska fonden, som förvaltas av Kalmar läns hembygdsförbund, för att kunna genomföra en större dendrokronologisk provtagning. Projektets beviljades medel från båda parter och under våren 2020 genomförde personal från länsmuseet en omfattande provtagning. Prover analyserades av Laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi vid universitetet i Lund. Svaren gav en del frågetecken som kunde vara möjliga att räta ut eller förtydliga. Det handlade om att enskilda prov kunde förtydligas genom en andra provtagning eller

Fröreda Storegård's tvillingstugor fotograferade från väster. Längst till vänster i bild skymtar en av gårdens fyra loftbodar.

Tre av Fröreda Storegård's loftbodars fotograferade från öster.

komplettering av ytterligare prover från samma eller närliggande material. Därför ansökte läns-museet hösten 2020 om ytterligare medel för att komplettera provtagningen. Även dessa medel beviljades och ett mindre antal prover togs våren 2021. En sammanställning av proverna utgör en del av denna rapport. Rapporten omfattar också en byggnadsantikvarisk undersökning. Med hjälp av de dendrokronologiska proverna och den byggnadsantikvariska undersökningen görs en nytolkning av gårdens historiska utveckling vad gäller byggnaderna.

Projektet har också sökt och beviljats medel för förmedling av resultaten. Det innebär framför allt att sammanställa resultaten i föreliggande rapport. En kortare film ska också göras som visar hur dendrokronologisk provtagning går till och hur metoden kan användas. Resultaten ska även presenteras vid en informationsdag på plats i Fröreda, i första hand för hembygdsförbundets medlemmar men också för intresserad allmänhet.

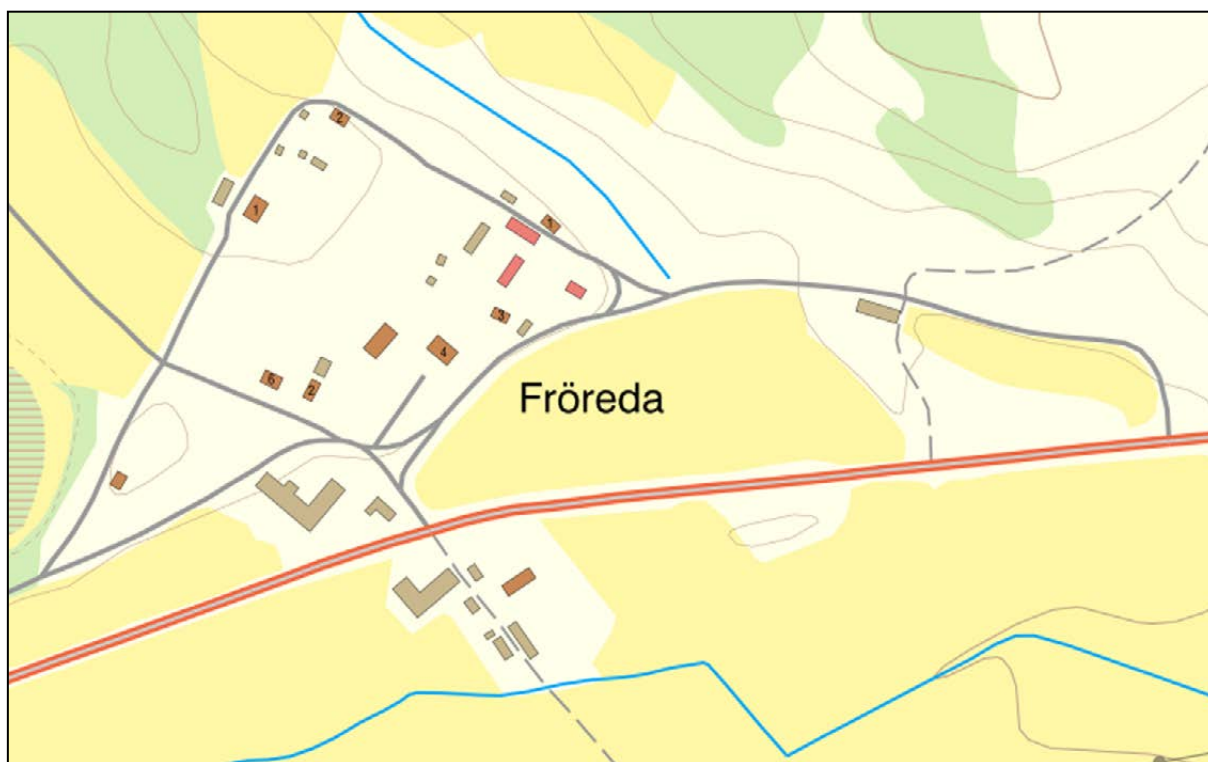
Samtliga informationsdelar av projektet ska genomföras under 2022.

Syfte och frågeställning

Syftet med projektet är att få en bättre datering av byggnaderna som finns vid Fröreda Storegård och den centrala frågan är därför hur gamla vart och ett av husen är. Dateringen har gjorts dels genom dendrokronologisk provtagning, dels genom en byggnadsantikvarisk undersökning av byggnadernas egna spår i form av tapeter, smidesdetaljer, profiler på foder och lister med mera. De olika resultaten har sammanställts i föreliggande rapport. Utifrån resultaten görs en analys för vart och ett av husen som försöker svara på frågan om när de byggdes och hur de har förändrats fram till idag.

Fröreda Storegård har som byggnadsminne i sig varit ett viktigt objekt att undersöka och datera. En säkrare datering av framför allt bostadshuset stärker kunskapen om gårdens historia och dess funktion som byggnadsminne.

Fröreda Storegård ligger norr om vägen mellan Målilla och Vetlanda.

Men Fröreda Storegård är inte bara viktig som enskilt objekt. Kalmar läns agrara bebyggelse är generellt sett dåligt undersökt. Läns museet har under senare år uppdaterat kulturmiljöprogram för flera av länets kommuner. I programmen är de agrara miljöerna en viktig del. För bebyggelsen är generella utvecklingslinjer kända men specialkunskap om den agrara bebyggelsen och förhållanden på olika platser i länet är otillräcklig. Behovet av mer kunskap om länets agrara bebyggelse har varit en drivkraft bakom projektet med dendrokronologisk datering av Fröreda.

För att ytterligare berika gårdens historia har projektet även gjort en genomgång av de husförhörslängder och församlingsböcker som omfattar Fröreda Storegård. Genomgången har använts för att försöka koppla samman avläsbara förändringar i byggnaderna med ändrade ägarförhållanden.

Områdesbeskrivning och karta

Fröreda Storegård omfattar idag två tvillingstugor som fungerat som fyra olika bostäder åt gårdens ägare och brukare. Till det kommer fyra loftbodnar, två med utkravning och två med svalgång, se vidare beskrivning under rubriken under rubriken Byggnadstyper. Gården ägs idag av Järeda hembygdsförening som har sin samlingslokal i en del av en av tvillingstugorna. Föreningen har också sina samlingar utställda i tvillingstugorna. Det går att besöka platsen men husen är endast öppna då man har verksamheter på platsen eller har bokat en visning.

Aktuell skyddsstatus

Fröreda Storegård är sedan 1985 byggnadsminne. Det innebär att byggnaderna är skyddade och alla renoveringar eller förändringar av husen är tillståndspliktiga. Tillstånd söks hos länsstyrelsen i Kalmar län.

Metod

Dendrokronologisk provtagning – hur går det till och vad kan man få veta?

Dendrokronologi handlar om att genom studier av årsringarna hos träd eller byggnadsvirke fastslå hur gammalt ett trämaterial är. Det kan man göra genom att såga en skiva av trämaterialen man vill undersöka. I många fall går dock inte det. Trämaterial som ingår i en konstruktion får man istället borra ett prov ur.

Principen vid dendroprovtagning är den samma som när man ur ett växande träd tar ut en borkärna för att kunna räkna årsringarna och se hur gammalt trädet är. Man behöver komma så nära virkets kärna som möjligt för att få trädets första år i livet. För att få veta vilket år trädet fölls behöver provet tas så att man får med de sista årsringarna, den så kallade vankanten, alltså yterkanten där trädets rundning är synlig. Ett dendrokronologiskt laboratorium analyserar proven. Genom att bygga upp serier med årsringar för olika trädslag och olika platser i landet kan laboratoriet jämföra proverna mot serierna och se när provet börjat växa och när det föllts. De kan också avgöra var i landet trädet har vuxit, till exempel östra Småland.

Årsringar är det mönster som skapas när ett träd växer. Sverige ligger i ett tempererat område som har årstider. Det gör att tillväxten i ett träd under vår och sommar får en ljus färg medan tillväxten under hösten blir mörkare. Under vintern växer trädet inte alls. Färgskillnaden beror på vedens täthet men också på att halten av lignin i veden blir högre under hösten. Tillväxten sker i trädets kambium som är det skikt som ligger mellan barken och veden. Beroende på förhållandena blir årsringarna bredare eller smalare. Ett snitt genom en stock visar därför hur gammalt trädet är men också hur det vuxit i olika perioder.

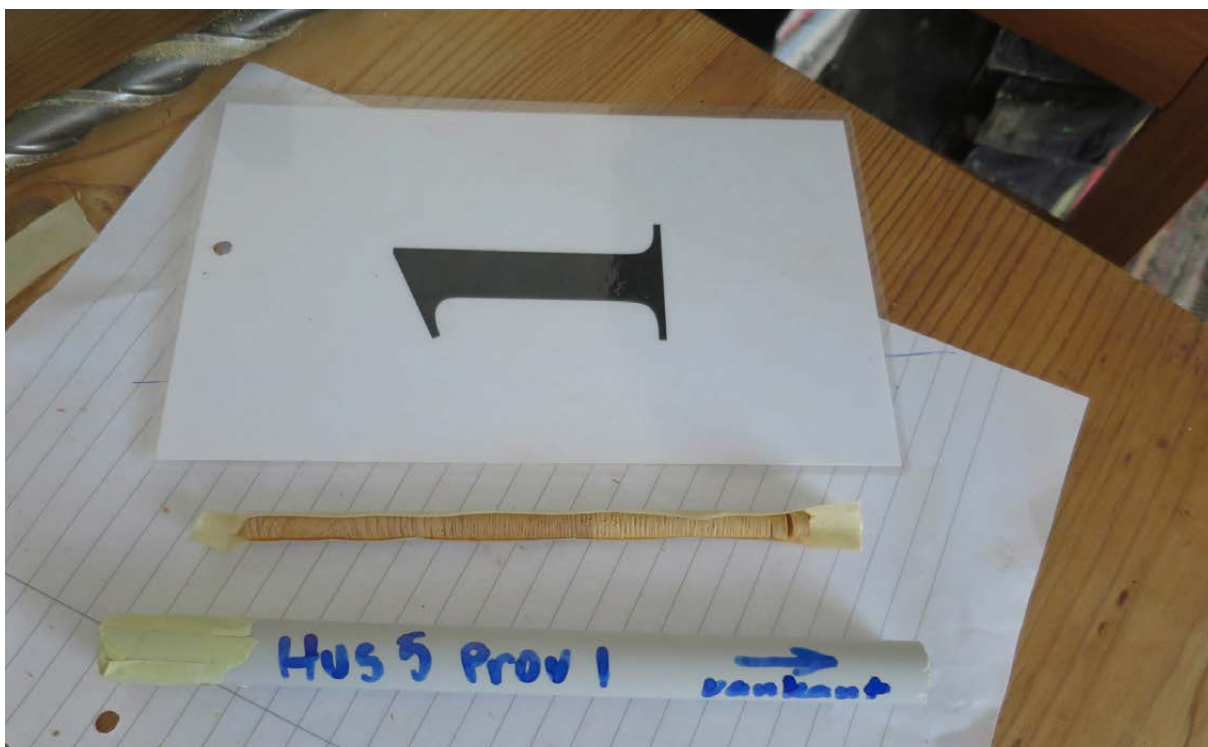
När provtagningen blir optimal kan man säga exakt när trädet avverkades, hur gammalt trädet var när det fölldes, vilket trädslag det är, inom vilken region det fölldes och om det fölldes under

Ett prov tas på vinden i en av gavelväggarna i hus 5.

sommar eller vinter. Tyvärr är det dock inte alltid förhållandena är optimala. Det är inte ovanligt att man har ett virke som på olika sätt drabbats av insektsskador. Vanligast är att vankanten är perforerad av insektsgångar och därför inte kan ge ett tillförlitligt resultat. Men det kan också finnas insektsskador inne i virket, något som händer vid flera tillfällen under provtagningen i Fröreda. Om virket sitter i en konstruktion kan det också vara svårt att se hur man ska borra för att träffa kärnan. Röta och andra skador i virket kan också omöjliggöra provtagning.

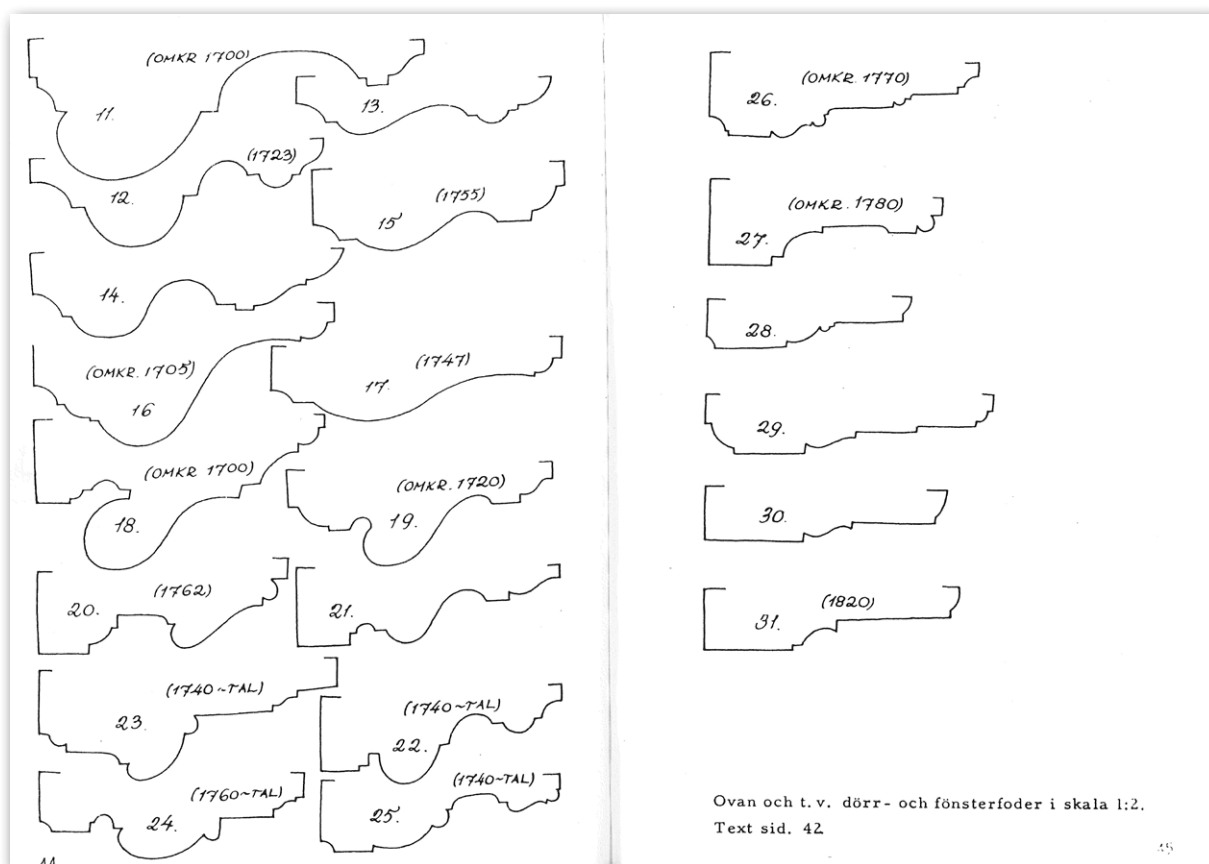
Är provet bra och analysen tydlig kan dendrokronologi användas för att avgöra när en byggnad uppfördes. Men även här måste man vara medveten om möjliga felkällor. Provet säger när just det trädet avverkades. I ett hus kan delar ha bytts ut. Det gäller främst timmervarv i en vägg men även andra delar kan ha bytts ut eller ändrats. Återanvändning är inget nytt och man återanvänder gärna gammalt timmer när man byggde. Ett hus kan också ha byggts om och förändrats på olika

En borkärna har tagits ur borret. En bit i provets ytterkant lossnade och provet har lagts i en "vagina" av frystejp för att ligga rätt och underlätta för laboratoriet. En bit plaströr har gjorts klart för provets transport.

Varje trädslag har sin färg på träet och sin form på årsringar. I vedtraven ligger bitar av gran, ek, asp, al, björk, sälg och tall blandade.

Uppslag med dörr- och fönsterfoder ur boken Hjälpreda vid kulturhistorisk byggnadsinventering av Sander Rosén, Nordiska Museet 1984. Exempelen ger en uppfattning om vid vilken tid olika typer av profiler förkommit. Förutom dörr- och fönsterfoder innehåller boken bland annat daterade mittposter, golvsocklar, dörrtyper och fönsterbeslag.

sätt. När man tar prover bör man därför ta flera prover. Om något prov avviker som mycket äldre eller yngre än övriga kan man alltså dra slutsatsen att något hänt. En studie av virket i en timmervägg eller en takkonstruktion är därför också en viktig del av provtagningen för att hitta spår av förändringar. Det bidrar till analysen av provena och kan ge spännande information av vad som hänt med huset.

Byggnadshistorisk undersökning – hur går det till och vad kan man få veta?

När man gör en byggnadshistorisk undersökning går man igenom hela byggnaden. Man undersöker synliga delar av konstruktionen, lager av nuvarande och tidigare ytskikt, utformningen på

snickerier och andra spår. Syftet är att få en bild av hur huset använts och förändrats under den tid det funnits. I byggnadens delar och skikt finns spåren av dem som byggt och bott i huset.

De tekniska spåren efter bygget av huset kan handla om byggteknik – timring, skiftesverk, regelstomme, konstruktionen som bär upp taket och takets form. Spåren av bilning, ramsågning, cirkelsågning hjälper till att placera en byggnad i tiden. I snickerier som dörrar, lister, foder och socklar berättar tillverkningsmetoder och utformning om när de kan ha tillkommit. Det samma gäller spikar, gångjärn, handtag och nyckelskyltar. I Fröreda är väggmålningar och tapeter av stort intresse. Väggmålningar finns inte i alla

byggnader men ofta kan man i äldre hus hitta lager av tapeter som berättar om det skiftande modet på väggar.

Till den byggnadshistorisk undersökningen kan man också foga arkivhandlingar, kartor, fotografier och ägarlängder.

Är huset ett löneboställe för militärer, prästerskapet eller civila tjänstemän finns protokoll från regelbundna syner av bostället. De hölls vid ägarskiftet men också under en ägares tid för att kontrollera att hus och marker hölls i det skick man kunde förvänta sig att de skulle. För ”vanliga” byggnader är arkivmaterial som handlar om huset ovanligt. En möjlighet som man ska undersöka är brandförsäkringshandlingar. Äger man ett hus i en stad är det troligare att den typen av material finns bevarat men även på landsbygden kan man ha tur. Möjligheten att hitta brandförsäkringshandlingar ökar också om det har funnits någon typ av verksamhet i byggnaden, till exempel en kvarn eller en såg.

Kartor berättar dels om hur byggnadsbeståndet har sett ut på platsen och man kan då se om någon byggnad ligger eller har legat i samma läge som de nuvarande. I handlingarna till kartor från laga skifte kan också finnas beskrivningar av byggnader.

Fotografier är naturligtvis synnerligen värdefulla. Ibland kan det också finnas målningar eller teckningar bevarade som dokumentation. Bilder från en renovering av byggnaden kan vara extra värdefulla eftersom ytor som inte längre är synliga kan ha varit blottlagda.

Att göra en ägarlängd för byggnaden är som att släktforska men istället för att följa en familj följer man en fastighet. Här finns inte uppgifter om huset i sig men en försäljning, ett generationsskifte eller någon annan händelse kan hjälpa till att ringa in när en förändring i huset inträffat. På samma sätt som idag ville nya ägare kanske sätta sin egen prägel på hemmet. För Fröreda har kyrkböckerna gått igenom. Under arbetet har också en släktutredning sammanställd av Stig Östensson, funnits tillgänglig. Resultaten i Östenssons material och vad som framkommit vid genomgången av kyrkböckerna sammanfaller inte helt. För att räta ut de oklarheter och frågetecken som de båda materialen ger varandra krävs mer tid än som funnits i projektet. Vi har därför valt att inte bilägga dessa båda undersökningar till rapporten men använder oss i några fall av materialet där det känns tillförlitligt.

Byggnadstyper

I början av 1900-talet fanns ett stort antal byggnader vid Fröreda Storegård. Många av dem revs under 1900-talets första årtionden och idag finns några få kvar. Dessa byggnader är av två olika typer. Bostadshusen är så kallade tvillingstugor. Av ekonomibygnaderna finns ett antal mindre loftbodas kvar. Båda typerna av byggnader är ålderdomliga. Vi vet en del om deras användning, när de förekom och så vidare. Ganska många loftbodas finns fortfarande kvar men tvillingstugor är idag en sällsynt byggnadstyp. Nedan följer en kort sammanfattning av den kunskap som finns för de båda byggnadstyperna.

Tvillingstuga

En tvillingstuga är två enkelstugor, ofta i två våningar, som ligger spegelvända med gavel mot varandra. Enkelstugan består av ett bostadsrum med eldstad samt förstuga och en liten kammare/kök. Tvillingstugor kan vara sammanbyggda och dela gavelväggen eller ha var sin vägg men vara byggda så nära varandra att det bara finns ett smalt prång mellan dem. Idag döljs ofta ett sådant prång av husets fasad. Det förekommer att det finns en dörröppning mellan de båda husen men det vanliga är att det inte är så. Var och en av enkelstugorna har istället sin egen ingång.

Tvillingstugor betraktas ibland som det mest påfallande synliga spåret av de hemmansklyvningar som genomfördes under 1700- och 1800-talen. En hemmansklyvning innebär att en gård, hemmanet, delades. Syskon skulle få var sin arvslott och att dela gården var det vanliga sättet att göra det. Under 1700-talet förbättrades jordbruket. Det var en längre sammanhängande period av fred efter det Stora nordiska kriget men också nya, bättre brukningsmetoder som möjliggjorde utvecklingen. Skiftesreformerna effektiviserade jordbruket, nya redskap tillkom och nya,

bättre grödor och djurslag gjorde att jordbrukets avkastning ökade. Man kunde helt enkelt dela gårdarna och ändå försörja sig på den nya mindre enheten. Under 1800-talet nådde man dock en smärtpunkt där det inte längre gick. Syskon kunde då bli utan jord och gruppen av människor på landsbygden som var jordlösa ökade.

Man tror att just tvillingstugor byggdes till exempel för syskon som delat en gård. Var och en av familjerna fick sin egen bostad men byggnaden signalerade ändå en samhörighet inom gården. Man vet inte hur vanlig den här typen av byggnad var. Ingen kartläggning av existerande eller tidigare kända tvillingstugor har gjorts. De som är kända visar en koncentration till det småländska höglandet, med en förskjutning mot öster och även in i Östergötland. I Kalmar län är tvillingstugor, förutom i Fröreda, kända i Virserums socken och Fågelfors socken. Företeelsen har förekommit även på andra ställen i landet men är inte så vanlig.

Av de tvillingstugor i Sverige som man kunnat datera är flera byggda under 1700- och tidigt 1800-tal. Den äldsta kända var tvillingstugan i Hökås i Bäckseda socken. Den hade, enligt artikel i *Kulturhistoria ur dimma*, daterats till tidigt 1700-tal med en stomme från 1600-talet. Tvillingstugan är idag riven. Många andra har säkert också rivits genom åren men en hel del parstugor tror man även har byggts om till enfamiljshus. När de båda entréerna ersatts av en, fasaden har fått en enhetlig panel och planlösningen öppnats upp för ett enfamiljsboende är spåren av den ursprungliga formen inte alltid så lätt att se. En och annan tvillingstuga kan säkert idag dölja sig bakom vad som framstår som en ovanligt lång parstuga. Med stor sannolikhet har tvillingstugor varit vanligare än vi idag kan se.

Tvillingstuga i Hökås, Bäckseda socken, Vetlanda kommun. Byggnadens stomme var från 1600-talet. Fotografi från 1981. Tvillingstugan är idag riven. Foto från Bäckseda hembygdsförening.

Loftbod

Loftbod är samlingsnamnet på timrade magasin-bodar i två våningar. Loftbodarna har använts för förvaring av matvaror, främst spannmål, men även textilier. Sommartid har man också kunnat utnyttja utrymmet som sovloft.

Byggnadstypen har troligen medeltida anor i Sverige. Det är en typ av uthus som varit vanliga såväl i städerna som på landsbygden. Loftbodarna finns på flera platser i norra Europa. I Sverige är byggnadstypen vanligast förekommande i Bergslagen.

År 2004 genomförde studenten Peter Olsson en inventering av loftbodarna i Kalmar län. Projektet var en del av kursen Arbetsplatsförlagd utbildning vid Växjö universitet. Uppgiften omfattade att samla in tillgängliga uppgifter om loftbodarna i Kalmar län från Kalmar läns museums medarbetare, litteratur och tillgängliga arkiv. Arbetet omfattade inte fältbesök utan fokuserade på antal, modell och placering.

Totalt 90 loftbodarna finns registrerade i Olssons inventering. Siffran ger en uppskattning om antalet

bodarna i länet men innehåller samtidigt en hel del möjliga fel. Eftersom man inte gjort någon fältinventering kan de uppgifter man har om förekomst och läge vara föråldrade. Det är naturligtvis också så att alla bodarna inte finns omnämnda i litteratur eller är kända av antikvariska myndigheter. I materialet sägs att det verkliga antalet loftbodarna i länet kan vara 200 stycken eller fler.

De 90 inventerade bodarna delas in i tre kategorier – 24 svalgångsloftbodarna, 36 utkragade loftbodarna och 26 av oidentifierad typ. Den oidentifierade typen är helt enkelt de som saknar uppgift om utförande. De 36 utkragade loftbodarna delas också in efter hur utkragningen är placerad. 28 har utkragning på långsidan, sju på gavelsidan och en har utkragning på samtliga sidor.

Bodarna finns spridda över hela länet med undantag av den sydligaste delen där det helt saknas registreringar. 18 av de registrerade loftbodarna ägdes då inventeringen gjordes av hembygdsföreningar. Flera av dem har också flyttats till hembygdsparkerna eller gårdsmiljöerna som hembygdsföreningar förvaltar.

Hus 3 på Fröreda är en svalgångsloftbod.

Enligt inventeringen finns flest loftbodar, elva stycken, i trakten kring Nybro och Örsjö, samt sex stycken i ett område kring Järeda-Högruda. Att Nybro och Örsjö sticker ut kan dock bero på att det här gjorts en lokal inventering.

Av de två typerna är svalgångsloftbodar vanligast i norra och södra länsdelarna. I den mellersta delen av länet är bodar med utkragning på långsida vanligast.

Ytterligare en inventering av loftbodar har gjorts av Persson och Åhman i Uppvidinge kommun. Deras inventering visar att just utkragade bodar varit vanliga i området där de tre smålandslänen möts det vill säga där kommunerna Uppvidinge, Högsby, Hultsfred och Vetlanda möts.

En loftbod är timrad och vanligast är att de är knuttimrade av fyrkantbilade furustockar. Utsidan är vanligen slätbilad medan insidans väggar inte alltid är lika fint bearbetade. I ursprungligt skick saknar de panel. De flesta är rödfärgade även om de ursprungligen, likt övrig gårdsbebyggelse, var omålade. Flera exempel finns på att man dekorerat byggnaderna med en huggen ornering till exempel på svalgångens eller utkragningens nedre timmervarv. Taken är åstak, vanligen med tre åsar men även fem åsar förekommer. Taken är flacka vilket indikerar att de ursprungligen troligen varit täckta med torv eller brädor. Vid senare ombyggnader har loftbodarna liksom flera andra ekonomibyggnader fått takbeklädnad av stickspån eller tegel. Byggnaden står ofta på en

Hus 1 på Fröreda är en utkragad loftbod med utkragningen på långsidan.

stensyll eller stenplintar. Dörrarna är enkla trä-dörrar, ofta låga och försedda med höga trösklar.

Fönster och gluggar har ursprungligen varit små och få till antalet. Gluggarna har fungerat som luftning. I svalgången kan ha funnits ett större uttag i timmerväggen för att släppa in dagsljus. Inredningen är sparsam men på andra våningen finns ibland sädesbingar kvar. Man kan också hitta krokar för upphängning av matvaror.

När bodarna som idag finns kvar byggdes varierar naturligtvis. Dendrokronologiska undersökningar av fem loftbodar i Uppvidinge i Kronobergs län gav ett tidsspänn på 1710-1810. När man slutade att bygga loftbodar är inte känt men kanske utkonkurrerades de av jordkällarna som slog igenom när den, ur förvaringssynpunkt, frostkänsligare potatisen blev allmänt odlad i Sverige. Det sammanföll med laga skiftet på 1820-talet. Många stenkällare byggdes efter skiftet men troligen inte så många loftbodar. Loftbodarnas timmerkonstruktion gjorde dem dock enkla att demontera och bodar i gott skick flyttades troligen med till nya gårdslägen i samband med laga skiftet. Loftboden kunde då få en ny användning som redskapsbod eller snickarbod. Att de så lätt går att flytta gjorde också att många loftbodar under 1900-talet flyttades till hembygdsgårdar och hembygdsparkar. De uppfattas idag som en äldre byggnadstyp som bidrar till de ålderdomliga gårdsatmosfärer man velat återskapa. I de fall de finns kvar i sin ursprungliga gårdsmiljö blir de en indikator på en gammal gårdsetablering.

Historik för Fröreda Storegård

Fröreda Storegård är en imponerad gårdsmiljö med en dokumenterat lång historia. Ägarlängden för hemmanet Fröreda kan beläggas redan från 1540. I slutet av 1600-talet bestod hemmanet av fyra gårdar- Ändegården, Krögaregården, Storegården och Mellangården. Tre av de fyra gårdarna, alla utom Krögaregården, förstördes i en brand i oktober 1683. Man måste då snabbt ha byggt nya enkla bostäder eftersom vintern väntade. Med tiden ersattes dessa av nya, mer ståndsmässiga bostadshus och ekonomibyggnader. Genom studier av byggnadsdetaljer som tapeter, smidesdetaljer och profiler på snickerier har man antagit att detta hände under 1700-talets första hälft.

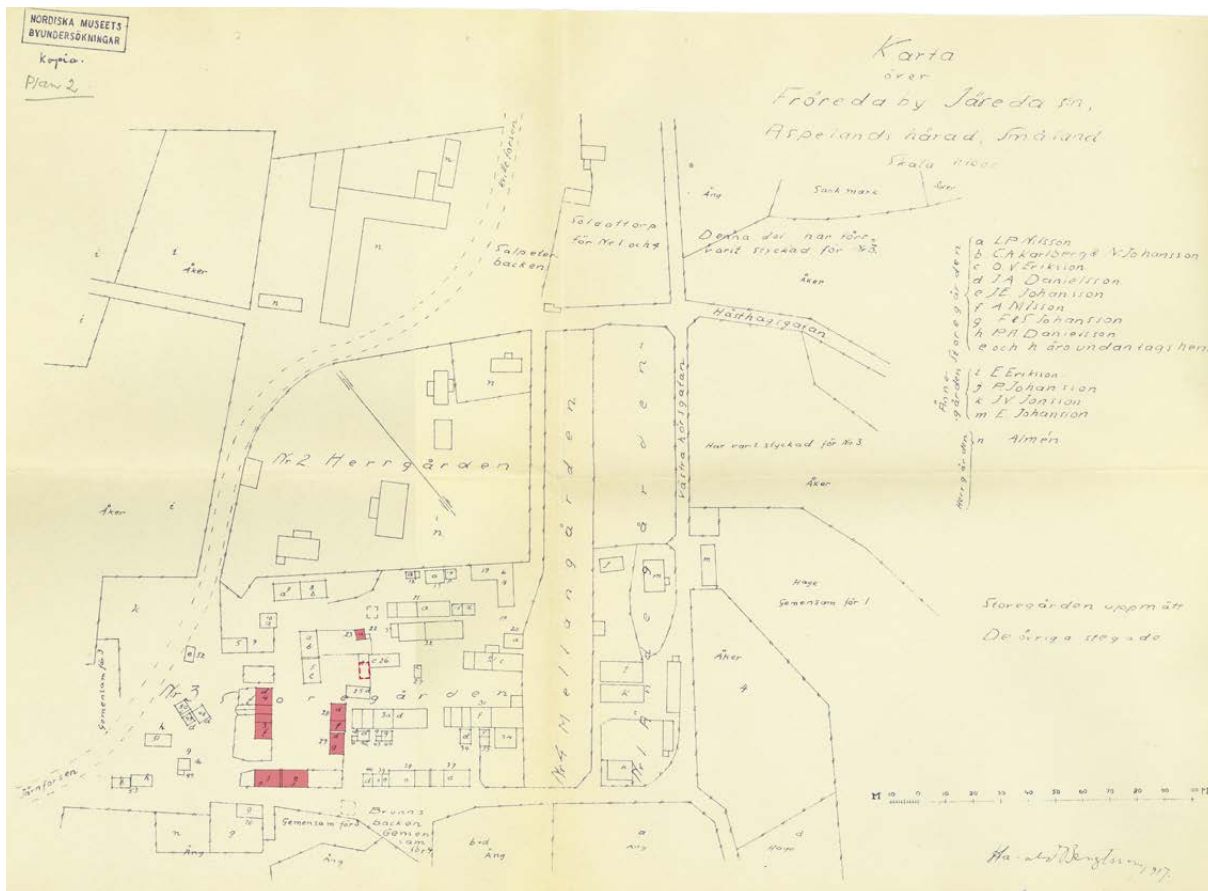
Husens tapeter och väggmålningar är anmärkningsvärda och har uppmärksammats inte minst

genom Lotte Fürsts (Kalmar läns museum) dokumentation. I synnerhet i hus 8 finns ålderdomligt väggmålning och tapeter i barockstil bevarade. De bevarade barocktapeterna är exklusiva och mycket ovanliga. Lotte Fürst har också uppmärksammat den höga kvalitén i snickeridetalljer som foder, socklar, takbjälkar och listverk, samt de påkostade smidesarbetena i dörrhandtag, gångjärn och nyckelskyltar.

Fröreda Storegård var en släktgård. Under 1700-talet genomgick gården som så många andra vid den här tiden hemmansklyvning, som i det här fallet splittrade den i åttondelar. Under 1700- och 1800-talet flyttade medlemmar av släkten in och ut. Man renoverade, målade och tapetserade om allt efter modets växlingar.

Fröreda Storegård fotograferad från sydväst 1937. Gårdens båda mindre loftbodar ligger utanför bild till vänster. Foto: Sigurd Erixon/KLM arkiv.

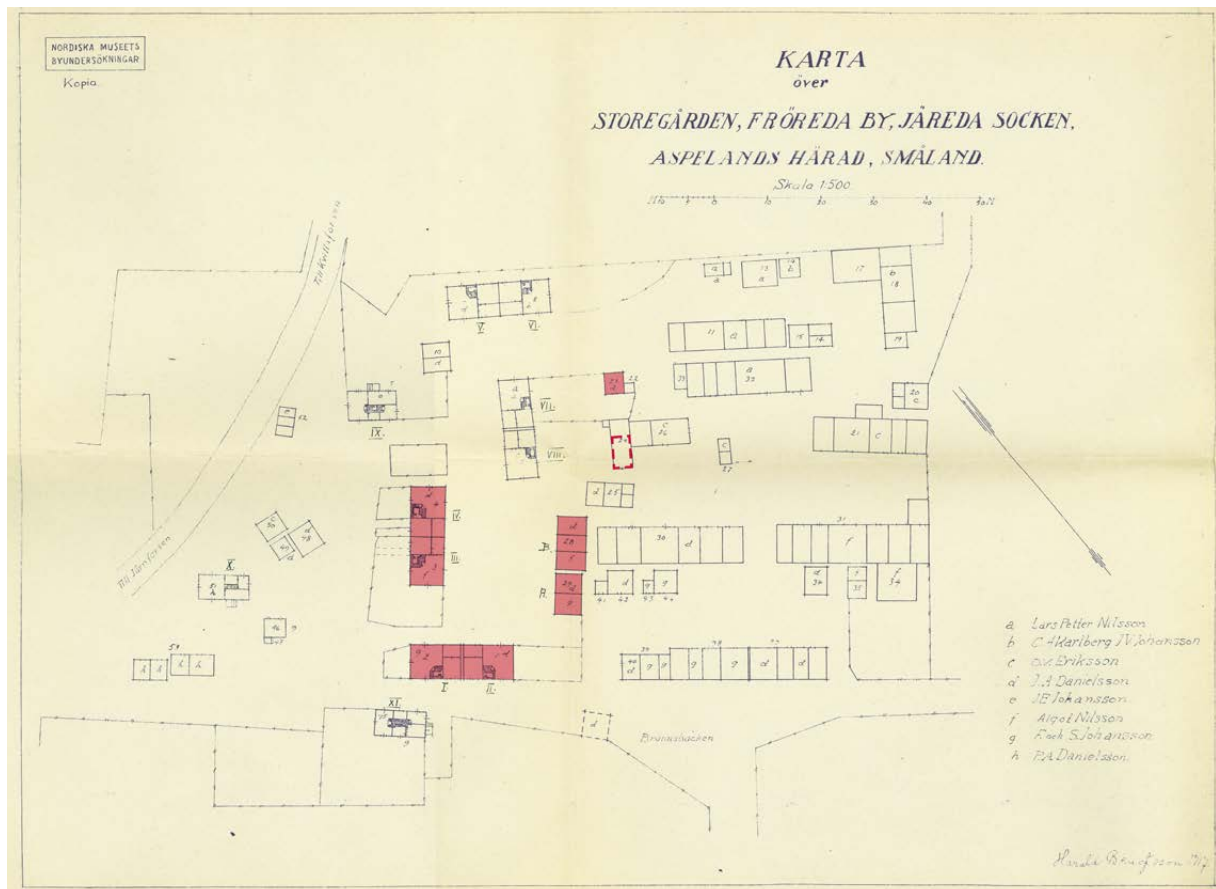

Karta från 1917 över hela Fröreda by, före de rivningar som genomfördes av Nyboholms bruk på 1920-talet. På kartan går att utläsa fyra gårdsnamn: Nr 1 Ändegården, Nr 2 Herrgården, Nr 3 Storegården och Nr 4 Mellangården. Storegården är placerad nere till vänster, i byns nordöstra del. Observera att norr ligger snett ner till höger. De byggnader inom Storegården som finns kvar och behandlas i denna rapport är markerade med röd färg. Placeringen av nuvarande byggnad 2 redovisas med streckade röda linjer. Läget överensstämmer i stort sett med en befintlig byggnad på kartan, men då den befintliga byggnaden var tydligt längre och enligt den mer detaljerade karta från 1917 som endast visar Storegården hade sin dörröppning på gaveln mot nordost, inte på långsidan mot sydost, är det troligt att kartans byggnad rivits. Den nuvarande boden (byggnad 2) har sannolikt flyttats till platsen från ett annat läge inom byn. Uppmätning utförd av Harald Bengtsson.

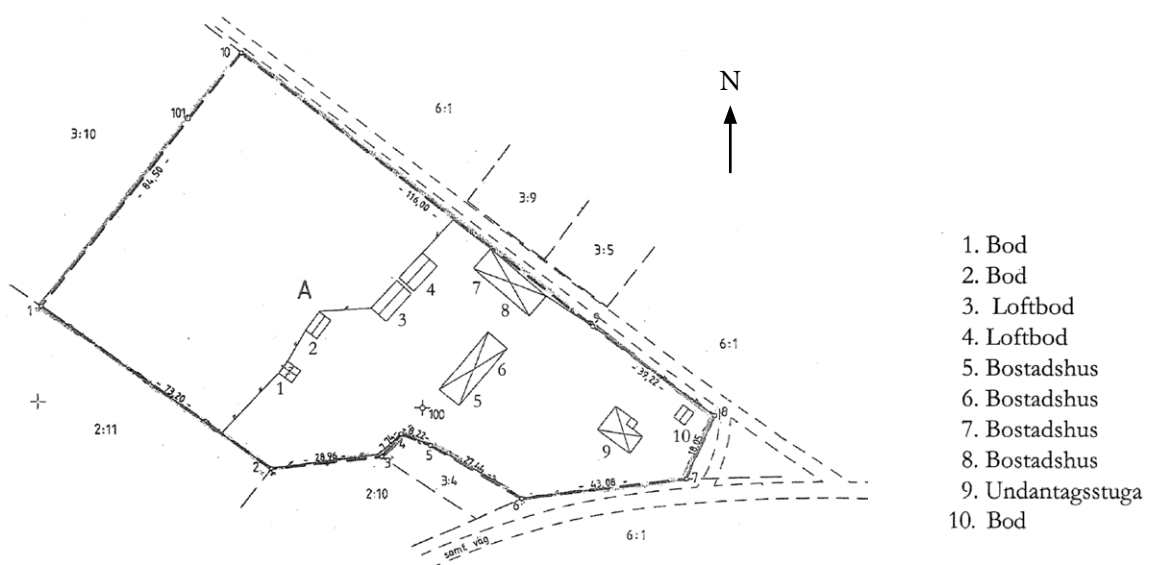
I Lotte Fürsts underlagsmaterial från de undersökningar som hon gjorde av Fröreda finns en släktutredning utförd av Stig Östenson, Växjö, som själv hade släktanknytning till Fröreda. En jämförelse med kyrkoarkivets material för Fröreda visar att det fanns ytterligare brukare till Fröreda Storegård än de som anges i Östensons släktträd. Därför har en ny genomgång av församlingsböcker och husförhörslängder för Fröreda Storegård gjorts. Tyvärr går det inte i detta material att se vilken familj som bodde i vilket av husen. I ett brev från Östenson till Fürst daterad Växjö 3 december 1973 hänvisar Östenson till

ett telefonsamtal med Fürst där Daniel Larssons namn nämnts och Östenson ber Fürst bekräfta om det rörde sig om att Daniel Larsson skulle ha bott i hus 8 där bland annat barocktapeterna finns. Tyvärr har vi inte Fürsts svar på den frågan. Källan är för osäker för att utgå ifrån att det varit så och i denna utredning har vi därför valt att bortse från denna uppgift.

Fröreda Storegård bestod som släktgård fram till 1915 (i en tidningsartikel från 1981 sägs 1906). Då var byn en väl utbyggd gårdsmiljö med totalt elva bostadshus och 30-40 ekonomibyggnader.

Fröreda Storegårdens bygnadsbestånd 1917. De byggnader som finns kvar och behandlas i denna rapport är markerade med röd färg. Placeringen av nuvarande byggnad 2 redovisas med streckade röda linjer. Som beskrivits i bildtexten till kartan över hela Fröreda by har byggnad 2 ursprungligen sannolikt haft ett annat läge inom byn. Uppmätning utförd av Harald Bengtsson.

Aktuell situationsplan med numrering av gårdens byggnader.

Inne i ett skåp i köket, rum 113, på bottenvåningen i byggnad 6, har någon klistrat upp en sida ur Aftonbladet från den 28 januari 1914. Rubriken "Finlands störste man död" handlar om politikern Leo Mechelin som dött två dagar tidigare.

Ny ägare blev Nyboholms bruk som ägdes av en familj som hette Brunius. Man ägde sedan tidigare Fröreda Mellangård. Nyboholms bruk blev senare Kvills Bruk AB. Man köpte för att få tillgång till byns skogsinnehav och säkra råvaruförsörjningen till träsliperiet. Bruket ligger väster om Fröreda vid gränsen mot Jönköpings län. Företaget hade under en tid ett stort skogsinnehav med tillhörande gårdsmiljöer i trakten. Företagets pappersbruk såldes 1966 till Klippankoncernen.

En av de första åtgärderna man gjorde var att börja riva byggnader på gården. Alla de byggnader som fanns i gårdsmiljön behövdes inte längre och företaget hade inte intresse av att underhålla dem. Under 1920-talet revs de flesta av byggnaderna

utom de två tvillingstugor och fyra loftbodar som finns idag. Enligt en artikel i tidningen Västerviks demokraten (1981-08-29) användes bostadshus på gården sista gången som permanentbostad 1929.

Tio år senare fick bostadshuset på gården en ny användning. Enligt samma artikel som ovan blev Fröreda Storegård 1939 vandrarhem. Den här funktionen hade gården kvar till 1969. Familjen Brunius hade vid den här tiden inte kvar några intressen i pappersbruket i Kvillfors men Fröreda ägde man fortfarande. Man var dock intresserade av att sälja gården. Från hembygdsföreningens sida ska det redan vid den här tiden ha funnits ett intresse men någon uppgörelse blev det inte då. Först 1981 tog hembygdsföreningen uppfrågan

och en insamling för att köpa gården startades. Man fick köpa gården för 90 000:-. Fyra år senare, 1985, byggnadsminnesförklarades Fröreda.

Gårdens unika tapeter hade varit kända men kom att lyftas fram i ljuset genom Lotte Fürsts arbete med att dokumentera måleri i Kalmar län. Under hembygdsföreningens ledning har flera nödvändiga renoveringar och restaureringar genomförts.

År 1996 restaurerades en källare under en av loftbodarna. Under perioden 1994–1998 genomfördes ett omfattande konserveringsarbete av tapeter och måleri. Även exteriört har fasader, fönster och tak renoverats.

De nya slutsatser som kunnat dras avseende dateringen av enskilda byggnader redovisas i de följande kapitlen.

Undersökning och analys av de enskilda byggnaderna på Fröreda Storegård

Byggnad 1, Loftbod

Beskrivning av dendrokronologisk provtagning i byggnaden

Två borrhovr toggs i bottenvåningen, det ena i timmerväggen mot nordväst (nr 1) och det andra i en balk till mellanbjälklaget (nr 2). I den övre våningen toggs ett borrhovr i timmerväggen mot sydväst (nr 3) och ett i en av takets sidoåsar (nr 4).

De fyra proverna kunde dateras till en snäv tidsperiod mellan sommaren 1760 och vinterhalvåret 1761/62. Enligt analysrapporten tydde resultatet på att boden uppförts hösten 1761 eller under 1762.

Loftboden, byggnad 1, fotograferad från öster. Dörröppningen vetter mot nordost.

Prov nr 4 i byggnad 1, loftbod. Provet togs i en av takets sidoåsar. Analysen visade att tallen fällts vinterhalvåret 1761/62.

Byggnadshistorisk undersökning

Byggnaden är utförd som en knuttimrad loftbod där övervåningen på långfasaden mot nordost kragar ut några decimeter. Byggnaden har ett rum på bottenvåningen och ett på andra våningen. Trappa finns utmed den nordvästra väggen. Väggarnas timmer är fyrskrätt. Ytorna på väggarnas ut- och insida är bearbetade med bila. Vissa timmerstockar har en liten synlig vankant. Vankanter förekommer oftare på väggarnas insida än utsida. Balkar till mellanbjälklag och takåsar är av barkat rundvirke.

På undersidan av mellanbjälklagets golvbräder syns spår som visar att bräderna sågats med ramsåg. Även svallbrädorna på takfallet mot sydväst har spår av ramsågning. Svallbrädorna på det

andra takfallet, mot nordost, är utförda av okantat virke och har tillkommit i sen tid.

Ett par av ytterväggarnas timmerstockar har håll som tyder på att de är återanvända, men i övrigt framstår det som att stommen uppförts vid ett tillfälle.

Ytterdörren är utförd som en inåtgående traditionell bräddörr av breda stående spontade bräder, sammanhållna av horisontella tvärsålar på baksidan. Tvärsålar har en enkel profilering och är infästa med hjälp av trädymlingar. De är även försänkta i ett spår.

Dörren är försedd med två ålderdomliga låsanordningar. På dörrbladets insida sitter ett så

Mellanbjälklaget fotograferat från bottenvåningen. Brädorna har tydliga spår av ramsågning. Bjälklagets bärande balkar är liksom takåsarna utförda av avbarkat rundtimmer.

kallat stocklås. Låstypen har ett medeltida ursprung med förekom ända fram till 1800-talets första hälft, framför allt till bodar, magasin och uthus. Vid dörröppningens insida sitter det ett vertikalt trästycke fastdymlat. Trästycket har en öppning som tyder på att trästycket är en del av en låsanordning. Troligen har det funnits en regel som kunnat skjutas in i öppningen. En snarlik anordning finns även på den intilliggande loftboden (byggnad 2).

Gångjärnen och nyckelskylten på dörrrens utsida är utförda i smide. Det finns gemensamma drag i utformningen. Både nyckelskylten och gångjärnen avslutas med svängda former, två öglor. Det syns inga spår som tyder på att dörren haft några andra gångjärn i ett tidigare skede.

Utvändigt omfattas dörröppningen av foder i relativt grova dimensioner. Fodrens kanter är liksom dörrrens tvärlåar försedda med en enkel profilerings. Fodren är infästa med grova smidda spikar. Stilmässigt överensstämmer fodren med typer som var vanliga i interiörer under 1600-talet, men som sedan fortsatte användas till enklare ekonomibygnader under hela 1700-talet.

Dörr, foder och timmerstomme har spår av en rödbrun ytbehandling, troligen en så kallad rödtjära, trätjära med inblandning av rött pigment.

Sammanfattning och analys för byggnad 1, loftbod

Den dendrokronologiska undersökningen visar att loftboden är uppförd hösten 1761 eller under 1762.

Bodens ytterdörr mot nordost. Dörren är konstruerad som en traditionell bräddörr. Gångjärnen och nyckel-skyften är utförda i smide. Lägga märke till de smidda delarnas samordnade dekor.

Bräddörren sedd från insidan.

Trästycket vid dörröppningens sida är en del av en primitiv låsanordning.

Eftersom loftboden är av en så enkel byggnadstyp, där konstruktionsdelar och detaljer ofta haft ungefär samma utförande under flera hundra år, är det svårt att med stöd av den byggnadshistoriska undersökningen ange någon snäv tidsperiod för när den ursprungligen kan ha uppförts. Loftboden har få detaljer som är användbara för en stil-mässig datering. I byggnaden finns inga synliga spår som antyder att det skulle finnas mer än en byggnadsfas. Resultatet från den dendrokronologiska undersökningen gäller därför hela byggnaden.

I 2004 års inventering av loftbodar i Kalmar län finns märkligt nog bara två av loftbodarna i Fröreda med. Fröreda är en välkänd miljö och samtliga bodar borde ha varit registrerade i inventeringen. Byggnad 1 är en av de som inte finns med. Det är en utkragad bod av vilka det i inventeringen finns 36 stycken. Utkragningen finns på bodens långsida, typen av vilken det i inventeringen finns 28 stycken. I inventeringen för Uppvidinge finns totalt 38 loftbodar varav 33 är utkragade och 24 har

utkragning på långsidan. Byggnad 1 vid Fröreda Storegård är alltså en typ av loftbod som i de båda tillgängliga inventeringarna varit den vanligaste.

Östensons släktutredning och genomgången av materialet i kyrkböckerna från Järeda visar att flera personer bodde på Storegården vid den här tiden och kan ha legat bakom bygget. Vem som stått bakom går tyvärr inte att avgöra.

Närbild av de utvändiga dörrfodren.

Loftboden, byggnad 2, fotograferad från söder.

Byggnad 2, Loftbod

Beskrivning av dendrokronologisk provtagning i byggnaden

Två borrhov tog i bottenvåningen, det ena i timmerväggen mot nordväst (nr 1) och det andra i en balk till mellanbjälklaget (nr 2). I den övre våningen tog ett borrhov i timmerväggen mot sydost (nr 3) och ett i det sydöstra takfallets sidoås (nr 4).

Två prover (nr 2 och 3) daterades till vinterhalvåret 1793/94. Ett prov (nr 1) hade en osäker vankant och gavs två alternativa tolkningar, antingen den längre perioden 1793–1814, eller vinterhalvåret 1793/94. Laboratoriets slutsats var att boden troligen uppfördes 1794 eller något år senare.

Byggnadshistorisk undersökning

Byggnad 2 är en timrad loftbod med i stort sett samma utformning och konstruktion som den ovan beskrivna loftboden i sydväst, byggnad 1. Byggnaden har ett rum på bottenvåningen och

ett på andra våningen. Trappa finns utmed den södra väggen.

Planformen hos byggnad 2 är dock något mer utdragen. En annan skillnad i konstruktionen är att mellanbjälklagets balkar hos byggnad 2 är skrädda, medan motsvarande balkar hos byggnad 1 är av rundvirke.

Huvuddelen av mellanbjälklagets brädor har bilad yta på undersidan mot bottenvåningen. Översidan döljs av skivor. En stor del av takets svallbrädor har tillkommit vid reoveringar i sen tid. Kvarvarande äldre svallbrädor har invändigt en grånad och vittrad yta, vilket visar att de är återanvända och ursprungligen haft en annan placering där de utsatts för väder och vind.

Timmerstommens stockar har inga omotiverade urtag eller hål.

Prov nr 2 i byggnad 2, loftbod. Provet togs i en av mellanbjälklagets balkar. Analysen visade att tallen fällts vinterhalvåret 1793/94.

Byggnad 2, fotografi mot sydväst på övre våningen. Borrprov nr 3 togs i ytterväggen mot sydost, till vänster i bild. Analysen gav samma resultat som prov nr 2, vinterhalvåret 1793/94.

Ytterdörr till byggnad 2. Placeringen mot sydost har gjort att dörren med åren fått en mer vittrad yta än dörren till byggnad 1, vilken är vänd mot nordost.

Bräddörren sedd från insidan. Tvärslåarna saknar profilering och är infästa med spikar i stället för trädymlingar, men i övrigt har dörrbladet samma konstruktion som dörren till byggnad 1.

Ytterdörren är utförd som en inåtgående traditionell bräddörr av breda stående spontade bräder, sammanhållna av horisontella tvärslåar på baksidan. Tvärslåarna har ett enklare utförande än hos dörren till byggnad 1. Här har tvärslåarna inte profilhyvlade kanter och infästningen är utförd med spikar i stället för dymlingar. Liksom hos byggnad 1 är tvärslåarna dock försänkta i spår.

Även denna dörr har två låsanordningar; ett stocklås och ett primitivt regellås. Regeln intill dörrens insida har varit möjlig styra från utsidan genom ett litet hål. Med hjälp av till exempel en grov ståltråd har man kunnat skjuta regeln fram och tillbaka.

Gångjärnen på dörrens utsida är utförda i smide. Utformningen påminner närmast om modeller som var vanliga under 1600-talet, men här i ett lite kortare utförande. Omkring nyckelhålet finns spår som visar att här funnits en smidd nyckel-

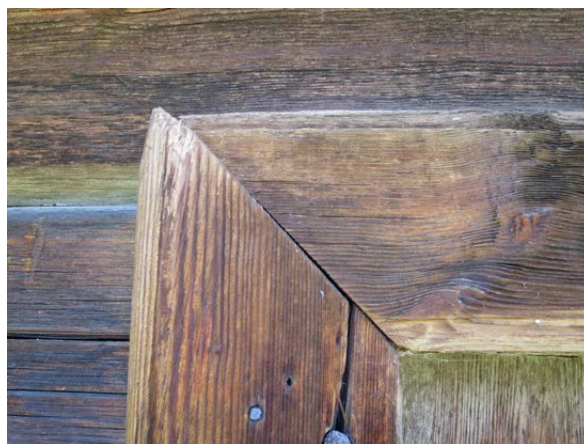
skylt, men spåren är inte tillräckligt tydliga för att avgöra vilken form skylten haft.

Utvändigt omfattas dörröppningen av foder i relativt grova dimensioner. Fodrens kanter är profilhyvlade. Profilen är ännu enklare än hos dörrfodren hos byggnad 1. Fodren är infästa med grova smidda spikar. På samma sätt som beskrivits för byggnad 1 överensstämmer fodren med typer som var vanliga i interiörer under 1600-talet, men som sedan fortsatte användas till enklare ekonomibyggnader under hela 1700-talet.

Den lucka till övervåningen som är placerad rakt över dörröppningen har samma utförande på dörrblad, gångjärn och foder som bottenvåningens dörr, bortsett från att luckan öppnas utåt i stället för inåt.

Närbild av de utvändiga dörrfodren.

Närbild av foder.

Övervåningens lucka är utåtgående, men i övrigt har den samma konstruktion och utformning som bottenvåningens dörr.

Närbild av dörrens båda primitiva låsanordningar. Lägg märke till det hål som finns i väggen någon decimeter över regellåset.

Över dörröppningen finns inskriptionen LDS ÅR 1794. Årtalet överensstämmer exakt med resultatet från den dendrokronologiska analysen. Inskriptionen har troligen skurits in av Lars Danielsson (1766–1839). Om antagandet stämmer var han 28 år gammal när loftboden byggdes.

Dörr, foder och timmerstomme har spår av en rödbrun ytbehandling, troligen en så kallad rødtjåra, trätjåra med inblandning av røtt pigment.

Sammanfattning och analys för byggnad 2, loftbod

Den dendrokronologiska undersökningen visar att loftboden är uppförd 1794 eller något år senare.

På samma sätt som beskrivits för byggnad 1 har byggnad 2 få byggnadsdetaljer som är användbara för en stilmässig datering. Inte heller i byggnad 2 finns några synliga spår som antyder att det skulle finnas mer än en byggnadsfas. Resultatet från den dendrokronologiska undersökningen gäller därför hela byggnaden.

Även byggnad 2 saknas i inventeringen av loftbodar för Kalmar län. På samma sätt som byggnad 1 är också denna bod en utkragad bod av vilka det i inventeringen finns 36 stycken. Utkragningen finns på bodens långsida, typen av vilken det

i inventeringen finns 28 stycken. I inventeringen för Uppvidinge finns totalt 38 loftbodar varav 33 är utkragade och 24 har utkragning på långsidan. Byggnad 2 vid Fröreda Storegård är alltså en typ av loftbod som i de båda tillgängliga inventeringarna varit den vanligaste.

Byggnad 2 är en av de byggnader i gårdsmiljön som faktiskt kan härledas till en specifik person. Just i denna byggnad finns det en inskription som tydligt bekräftar resultatet från den dendrokronologiska undersökningen. På timmerstommen över dörröppningen står det LDS ÅR 1794. Initialerna LDS står troligen för Lars Danielsson. Enligt både utredningen av ägare och boende på gården var Lars Danielsson född 1766 och levde till 1839. 1807 gifte han sig med Anna Catharina Danielsdotter som var född i Jåreda 1783 och död 1843. Lars årvde sin andel i Fröreda Storegård, 1/8 mantal, av sina föråldrår 1785 och 1792 köpte han även sin brors andel. Det var alltså kort efter att han köpt sin brors andel som han lät bygga en ny bod på gården.

Byggnad 3 och 4 fotograferade från söder 1933. Byggnad 3 är den vänstra loftboden. Byggnadernas nuvarande utseende framgår av fotografier på sidorna 38 respektive 42. Foto: KLM arkiv.

Byggnad 3, Loftbod

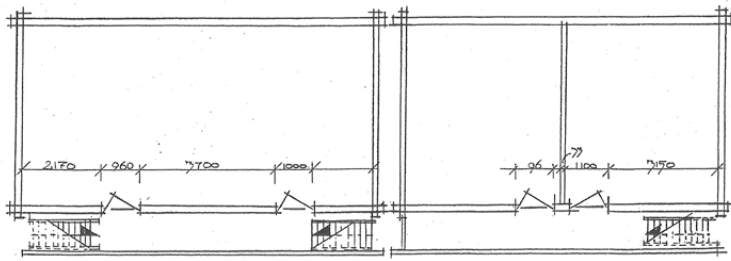
Beskrivning av dendrokronologisk provtagning i byggnaden

I byggnad 3 har dendrokronologisk provtagning utförts vid två tillfällen. Vid första tillfället 2020 togs sammanlagt nio prover från träkonstruktioner i källare, bottenvåning och övervåning. Två av proverna, båda från första våningens golvbjälklag, gick inte att datera. Resultatet från övriga sju prover gav flera tolkningsmöjligheter. För att försöka få ett tydligare resultat togs 2021 fem kompletterande prover i bottenvåning och källare.

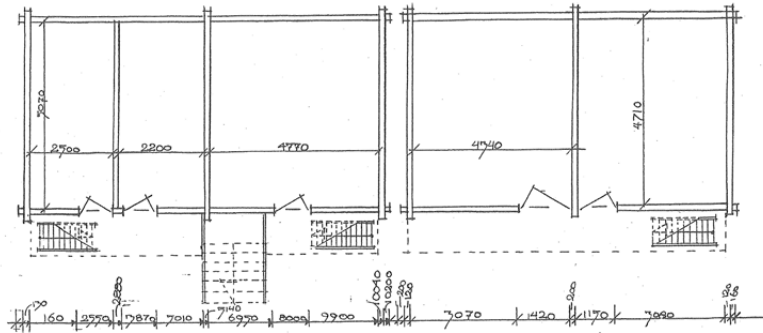
Dateringarna av 2020 och 2021 års prover kan delas in i fyra grupper. Virket till bottenvåningens ytterväggar har fällts omkring 1672. Bottenvåningens golvbjälklag och en mellanvägg på bottenvåningen dateras till tiden omkring 1680-talets mitt, där det mest exakta resultatet pekar på 1687. Det övre golvbjälklaget och andra våningens väggar dateras till omkring 1761. Och virket till träkonstruktionerna i källaren är från omkring 1773.

Provresultaten visar alltså att virket fällts i fyra omgångar. Uppförandet av byggnaden kan ändå antas ha skett i två eller tre etapper. Med hänsyn till hur konstruktionen ser ut är det inte sannolikt att man byggt första våningens ytterväggar 1672 för att omkring 15 år senare lägga till nuvarande syll och golvbjälklag, samt en mellanvägg. Även om delar av virket i så fall fällts ganska lång tid i förväg är det ett mer rimligt antagande att bodens golvbjälklag och första våning uppförts vid ett tillfälle, vilket i så fall är omkring 1687. (Alternativt uppfördes bottenvåningens väggar ursprungligen 1672 med ett annat golvbjälklag, kanske på en annan plats.) Bodens andra våning och loftgång bör ha tillkommit 1761 eller något år därefter. Slutligen byggdes källaren omkring 1773.

Även om det inte går att fastställa exakt i hur många etapper boden uppförts i är det tydligt att det finns två huvudsakliga byggnadsskeden. En ursprunglig, en våning hög bod uppfördes under 1670–1680-talen och en andra våning plus källare tillkom under 1760-1770-talen.

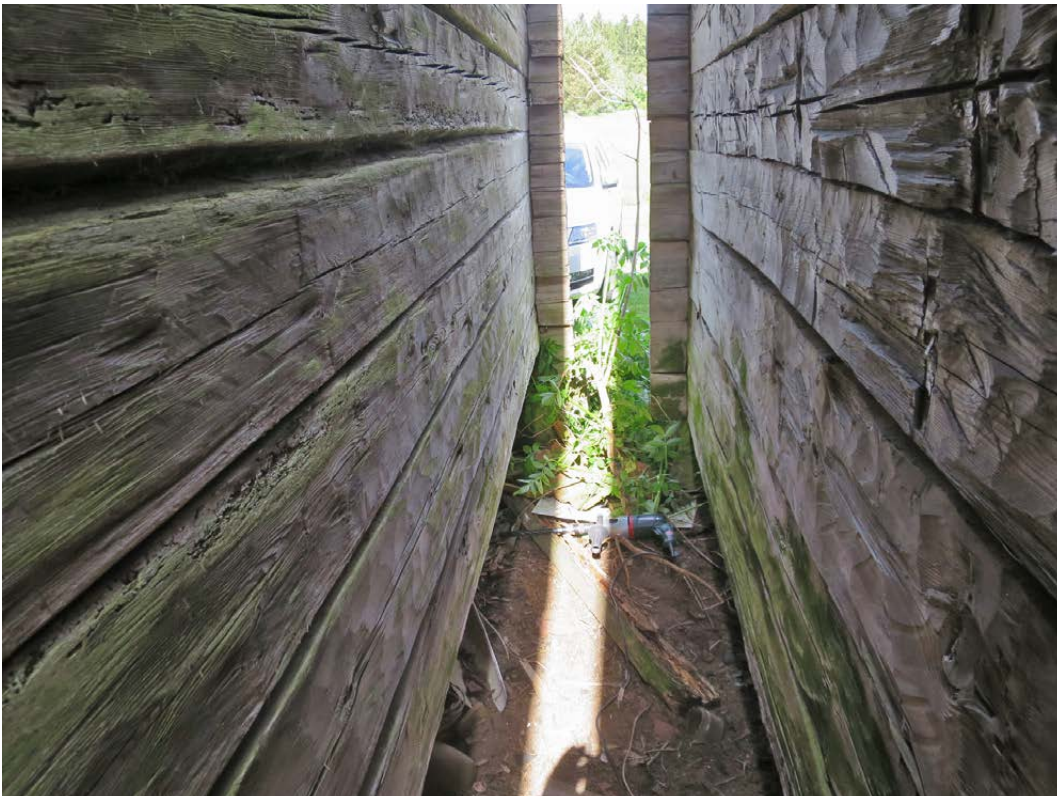

Overvåning

Bottenvåning

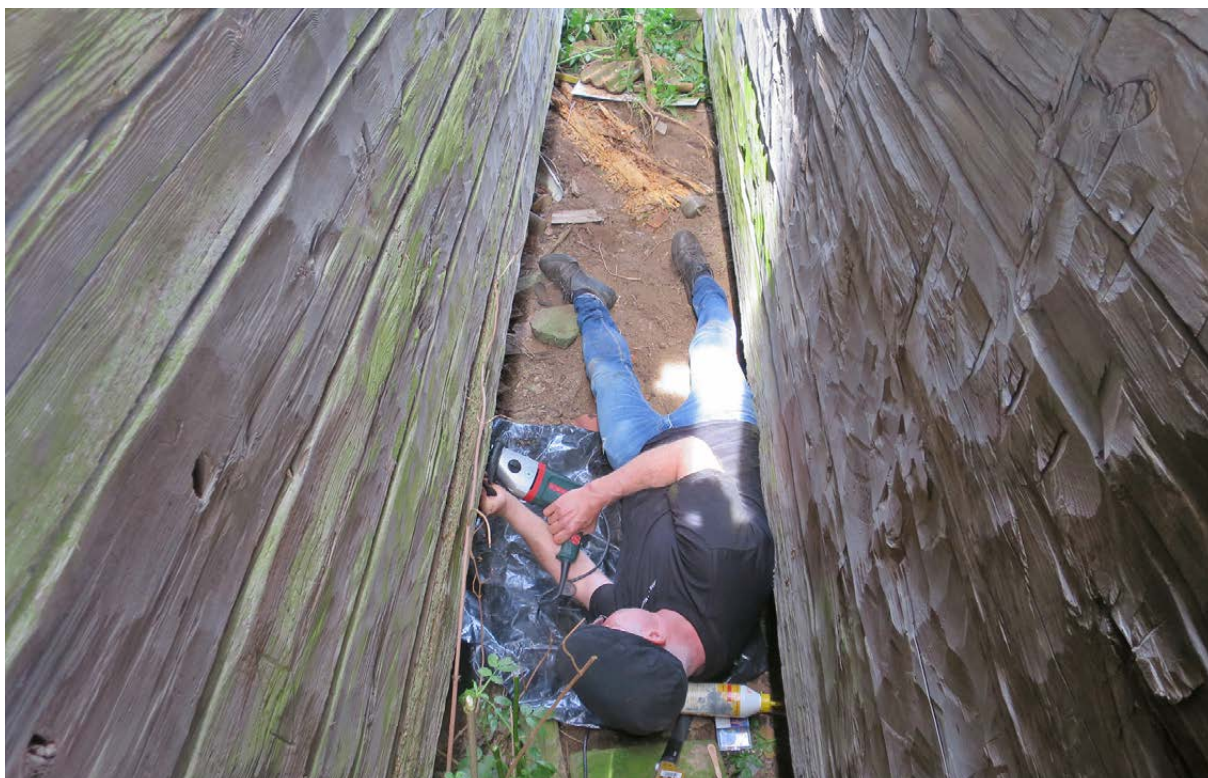
Planritningar för byggnad 3 och 4.

Fotografi mot nordväst taget i det trånga utrymmet mellan byggnad 3 och 4. Byggnad 3 till vänster i bild. Lägg märke till de slarvig bearbetade timmerytorna på byggnad 4. Utförandet visar att byggnaden uppfördes efter byggnad 3. Eftersom fasaden inte skulle synas behövde timret inte finhuggas.

Prov nr 11 i byggnad 3 togs i den nedre delen av fasaden mot nordost, från det trånga utrymmet mellan byggnad 3 och 4. Analysen visade att timret fällts under vinterhalvåret 1671/72.

Dokumentation av provtagning i golvkonstruktion till byggnad 3.

Virket till golvbjälklag och syll i byggnad 3 är något yngre än bottenvåningens ytterväggar. Prov nr 5 daterades till 1681 ± 4 år. En samtida mellanvägg på bottenvåningen fick en mer exakt datering till vinterhalvåret 1686/87.

Virket till andra våningens bjälklag och väggar är omkring 90 år yngre än på bottenvåningen. Bilden visar prov 6, som togs från en bärande balk till andra våningens bjälklag. Provet har daterats till vinterhalvåret 1760/61.

Byggnad 3. Prov 9, taget från loftgångens bröstning, har samma datering som prov 6 (vinterhalvåret 1760/61).

Byggnad 3. Prov 2 togs i en balk över källaren. Provet har daterats till vinterhalvåret 1772/73. Som framgår av bilden har källarens konstruktion ingen kontakt med bottenvåningens golvbjälklag.

Byggnad 3, huvudfasad mot sydost. Det finns tre dörrar på bottenvåningen och två dörrar på övervåningen.

Byggnadshistorisk undersökning

Medan de ovan beskrivna byggnaderna 1 och 2 är av typen utkragande loftbodar är byggnad 3 och 4 svalgångsloftbodar. Det betyder att övervåningens utkragning mot långsidan är så stor att den rymmer en svalgång. Svalgången nås via lejdare från marknivå. Lösningen med utanpåliggande svalgångar gjorde att man inte behövde avsätta plats för trappor i interiören. En annan uppenbar skillnad jämfört med byggnaderna 1 och 2 är att 3 och 4 är mycket större. Längden är ungefär dubbelt så stor. Men i övrigt är alla bodar i huvudsak byggda på samma sätt, med timrade väggar och åstak.

De byggnadsdelar som är detaljrikast och därför är mest värdefulla att studera ut ett byggnadshistoriskt perspektiv är dörrarna. Byggnad 3 har sammanlagt fem dörrar, tre på bottenvåningen och två på övervåningen. En intressant fråga är om det finns någon skillnad mellan första och andra våningens dörrar. Om bottenvåningens dörrar är från 1670-1680-talet och övervåning-

ens dörrar är från omkring 1761 borde det synas. Och eftersom övervåningen på byggnad 3 tillkom samtidigt som byggnad 1 uppfördes borde det finnas likheter hos dessa dörrar.

Bortsett från att andra våningens dörrar varit mer väderskyddade och därför är mindre vittrade det dock svårt att se några tydliga skillnader på första och andra våningens dörrar. Alla fem dörrarna har i princip samma konstruktion och utformning. De smidda gångjärnen har exakt samma form. Störst likhet har de med gångjärnen till dörren på byggnad 2, som är daterad till 1794. Men på samma sätt som hos dörren till byggnad 1, som är från 1761 eller 1762, har både dörrfodren och tvärsåarna profilerade kanter. Dörren till byggnad 2 har bara profiler på fodren, inte på tvärsåarna.

Det är också intressant att jämföra stockläsens utformning. Stockläsen till de tre dörrarna på bottenvåningen till byggnad 3 har mycket stora lik-

Närbild av utsidan på bottenvåningens mellersta dörr.

Insida av bottenvåningens dörr längst åt vänster (sydväst).

Bottenvåningens tre dörrar har samma sorts stocklås som dörren till byggnad 1. Bilden visar bottenvåningens dörr längst åt höger (nordost).

Närbild av utsidan på övervåningens vänstra dörr (åt sydväst). Gångjärnen har samma utformning på byggnadens alla dörrar.

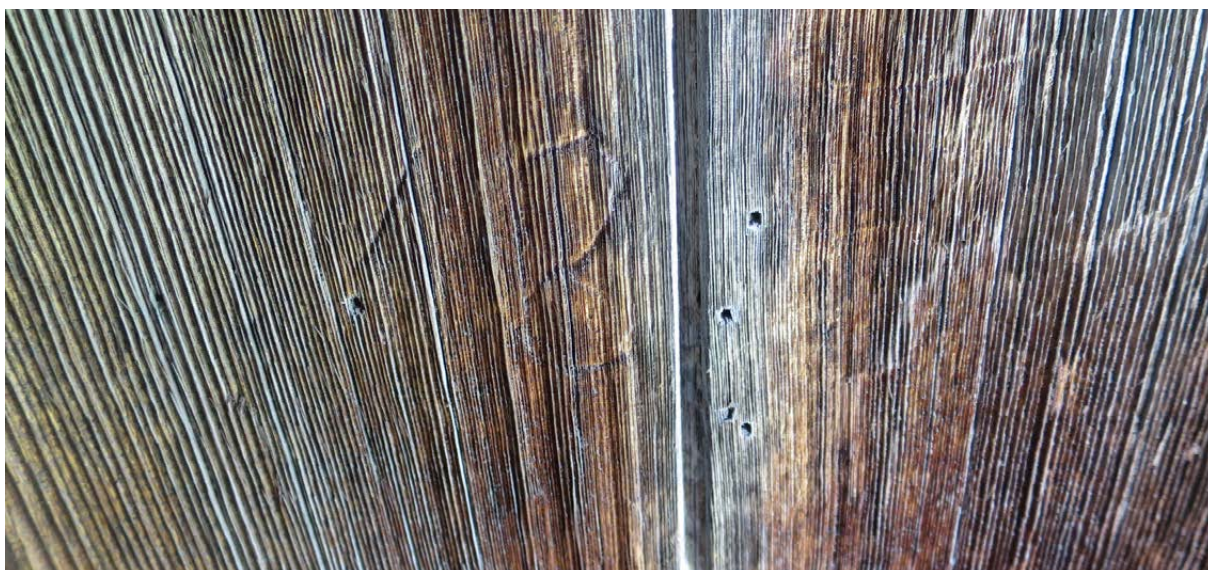

Insida av övervåningens dörr längst åt vänster (sydväst). Alla dörrar har profilerade kanter på tvärlåarna.

Insida av andra våningens vänstra dörr (mot sydväst). Spår visar att dörren haft samma typ av stocklås som bottenvåningens dörrar.

Byggnad 3. På utsidan av bottenvåningens dörr längst åt höger (nordost) syns ett inristat årtal som börjar med 18.

heter med stocklåsen hos byggnad 1. På de båda dörrarna till andra våningen hos byggnad 3 har låsen fallit bort eller demonterats. Men på i alla fall den ena av dörrarna finns spår som visar att det även där ursprungligen suttit ett stocklås med samma form som hos byggnad 1. Till skillnad från byggnad 1 och 2 saknar byggnad 3 helt den typ av extra regellås intill dörröppningen som beskrivits för de förstnämnda.

Genomgången visar att dörrarna till byggnad 3, på såväl första som andra våningen, har stora likheter med dörren till byggnad 1, som alltså är från tidigt 1760-tal. Det finns inga tecken, mer än möjligen den vittrade ytan, som tyder på att dörrarna till byggnad 3:s första våning skulle vara jämn-gamla med samma våningsplans timrade väggar från 1670- eller 80-talet.

Dateringen av samtliga fem dörrar till 1760-talet motsägs av ett årtal som börjar med 18 finns inristat på bottenvåningens högra dörr (mot nordost).

Sammanfattning och analys för byggnad 3, loftbod

De dendrokronologiska undersökningarna tyder på att byggnad 3 tillkommit i två etapper, där bottenvåningen uppfördes under 1670–1680-talen

och andra våningen, loftgången och källaren tillkom under 1760–1770-talen.

Nästan 100 år skiljer de äldsta och yngsta dendro-dateringarna i byggnaden. Trots det går det inte att se någon tydlig skarv i byggnadsmaterialet eller någon skillnad i byggnadstekniken. Den teknik man utvecklat för att bygga den här typen av byggnader har alltså använts under mycket lång tid. Det har inte funnits någon anledning att ändra utformning eller arbetssätt.

Bottenvåningens och andra våningens dörrar har samma utförande och antas därför vara från samma tid. Det troligaste är att alla fem dörrarna tillkommit i samband med att boden förhöjdes i början av 1760-talet. Frågan kompliceras dock av att en dörr har ett årtal som börjar med 18 inristat.

I inventeringen av loftbodar i Kalmar län finns byggnad 3 med. Den är en av inventeringens 24 svalgångsloftbodar. I Hultsfreds kommun finns 13 bodar registrerade i inventeringen och fyra av dessa är svalgångsloftbodar. I inventeringen för Uppvidinge finns totalt 38 loftbodar varav en är en svalgångsloftbod.

Byggnad 4, Loftbod

Beskrivning av dendrokronologisk provtagning i byggnaden

I byggnad 4 togs fem prover - två i bottenvåningens timmerväggar mot sydväst och sydost, ett i en balk till övervåningens golvbjälklag, ett i övervåningens timmervägg mot nordost och ett i en av takets sidoåsar. Analysen gav ett tydligt svar. För fyra av de fem proverna kunde avverknings-tillfället fastställas till vinterhalvåret 1766/67. Det

femte provet, som tagits i sidoåsen, saknade vankant och gavs därför en mer osäker och utsträckt datering till perioden 1766–1789. Det troligaste är ändå att timret till sidoåsen huggits vid samma tillfälle som loftbodens övriga delar. Slutsatsen är att byggnad 4 i sin helhet uppförts 1767 eller något enstaka år därefter.

Byggnad 4 fotograferad från söder. Till vänster skymtar byggnad 3.

Borrprov taget i nedre delen av gavelväggen mot sydväst. Analysen visade att timret fällts under vinterhalvåret 1766/67. Hos byggnad 4 har timret inne i prånget mellan gavlarna en mindre bearbetad yta än hos byggnad 3. Se även fotografier på sidorna 34 och 35.

Prov nr 2 i byggnad 4, loftbod. Provet togs i en av mellanbjälklagets balkar. Analysen visade att timret fällts under vinterhalvåret 1766/67.

Fotografi från övervåningens interiör. Prov nr 4 togs i gavelväggen mot nordost. Det femte provet togs i den högra av de båda sidoåsar som syns på bilden. Prov nr 4 daterades till vinterhalvåret 1766/67. Resultatet från det femte provet var inte lika exakt. Virket till sidoåsen antogs ändå ha fällt vid samma tillfälle som byggnadens övriga timmer.

Byggnadshistorisk undersökning

Byggnad 4 uppfördes ungefär samtidigt som byggnad 3 försågs med ett andra våningsplan och en källare. De båda svalgångsbodarna har stora likheter. Byggnad 4 har bara en lejdare upp till svalgången och fyra dörrar i stället för fem, men är i övrigt i stort sett utförd som en kopia.

Att byggnad 3 redan fanns på plats när byggnad 4 började uppföras framgår också av strukturen på ytorna hos respektive byggnads timmerväggar i det smala prånget mellan gavlarna. På byggnad 4 har timret en mycket mindre bearbetad yta än hos byggnad 3. Det är tydligt att timmermännen som uppförde byggnad 4 visste att gavelväggen inte skulle bli synlig.

På samma sätt som hos byggnad 3 har den byggnadshistoriska undersökningen för byggnad 4

främst inriktats på dörrarnas konstruktion och detaljer. För byggnad 3 gjordes antagandet, med viss reservation, att alla dörrar tillkommit vid samma byggnadsskede i början av 1760-talet. Dörrarna till byggnad fyra är mindre enhetliga i sitt utförande. Till exempel förekommer flera olika typer av smidesgångjärn, medan alla dörrar till byggnad 3 har gångjärn med samma form. Vidare är det tydligt att dörren till vänster på övervåningen hos byggnad 3 bytts ut eller genomgått en större renovering i sen tid, vilket gör att den inte är relevant att jämföra med övriga bräddörrar på gården. Gemensamt för de kvarvarande tre dörrarna hos byggnad 3 är att alla saknar profilering på tvärsåarna. Utförandet utan profilhyvlade tvärsåar överensstämmer med dörren till byggnad 2, som är tydligt daterad till 1794. Möjligen skulle man kunna göra antagandet att de bräddörrar på gården som tillkommit efter början av

Byggnad 3 och 4. Hela byggnad 4, till höger i bild, uppfördes 1767 eller något enstaka år därefter. Övervåningen och loftgången på byggnad 3 hade tillkommit ungefär fem år tidigare.

1760-talet givits ett något enklare utförande. Utformningen av stocklåset till den högra dörren på byggnad 3:s bottenvåning överensstämmer också med stocklåset på dörren till byggnad 2. Å andra sidan har bottenvåningens vänstra dörr ett exakt likadant stocklås som dörrarna till både byggnad 3 och 1, vilka alltså antas vara från början av 1760-talet. De tydliga spåren efter handhyvling på insidan av bottenvåningens vänstra dörr gör också att den även i övrigt framstår som mer ålderdomlig än byggnad 4:s övriga dörrar.

Sammanfattning och analys för byggnad 4, loftbod

Den dendrokronologiska undersökningen visar att loftboden uppförts 1767 eller något år senare.

Liksom för de andra bodarna saknas byggnadsdetaljer som är användbara för en stilmässig datering. Resultatet från den dendrokronologiska undersökningen gäller därför hela byggnaden.

Dörrarnas utförande varierar. Den enda gemensamma nämnaren för de tre äldre dörrar som finns kvar är att tvärsåarna inte har profilhyvlade kanter. Dörren till vänster på bottenvåningen framstår som ålderdomligare än de övriga. Bedömningen görs med stöd av utförandet hos stocklåset och brädornas hyvlade baksida. Det kan vara så att just den dörren är återanvänd från någon äldre byggnad, medan de övriga båda gamla dörrarna tillkommit i samband med uppförandet av byggnad 4.

I inventeringen av loftbodar i Kalmar län finns byggnad 4 med. Den är en av inventeringens 24 svalgångsloftbodar. I Hultsfreds kommun finns 13 bodar registrerade i inventeringen och fyra av dessa är svalgångsloftbodar. I inventeringen för Uppvidinge finns totalt 38 loftbodar varav en är en svalgångsloftbod.

Närbild av gångjärn till bottenvåningens vänstra (sydvästra) dörr.

Övre tvärså på baksidan av bottenvåningens vänstra dörr. Ingen av byggnadens dörrar har profilerade kanter på tvärsåarna.

Bottenvåningens högra (nordöstra) dörr fotograferad från utsidan.

Insidan av bottenvåningens högra dörr. Stocklåset har ungefär samma form som hos dörren till byggnad 2.

Övervåningens vänstra (sydvästra) dörr fotograferad från insidan. Dörren har blivit reparerad eller ombyggd någon gång under 1900-talet. Dörrbladets brädor är troligen inte ursprungliga.

Närbild av stocklås och hyvelspår på insidan av bottenvåningens vänstra dörr. Stocklåset har samma form som hos dörarna till bottenvåningen på byggnad 3.

Insidan av övervåningens högra dörr.

Byggnad 4. Övervåningens högra dörr fotograferad från öster. Den vänstra dörröppningen syns längre bort i bild.

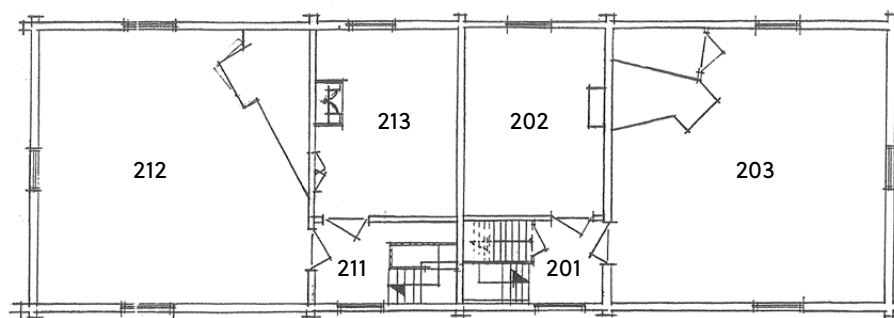
Byggnad 6 och 5 fotograferade från nordväst.

Byggnad 5 och 6, tvillingstuga **Beskrivning av dendrokronologisk** **provtagning i byggnaderna**

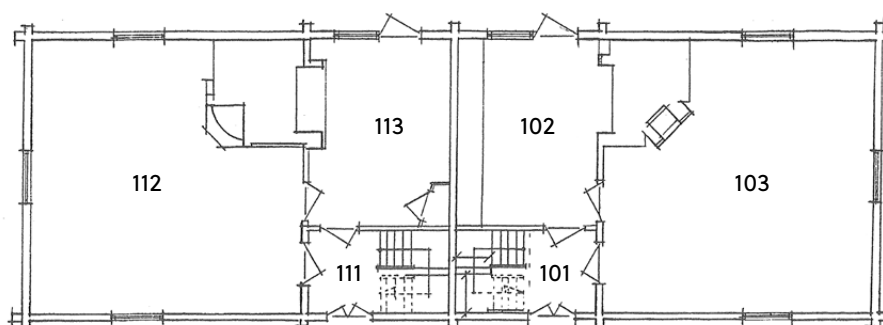
Fördelat på två olika tillfällen under 2020 och 2021 har sammanlagt 18 prover tagits från virke i byggnaderna 5 och 6. Prover togs endast på ställen där timret var åtkomligt och där spåren efter provtagningen inte riskerade att synas och störa intrycket av interiören. Med hänsyn till de befintliga förutsättningarna togs därför endast två prover från bottenvåningen, ett i byggnad 5 och ett i byggnad 6. På andra våningen togs samtliga fem prover i byggnad 5, inne i ett otapetserat förråd där både ytterväggen mot sydost och mellanväggen mot byggnad 6 var åtkomliga. Alla övriga prover togs i väggar, åsar och balkar uppe i de båda byggnadernas oinredda vindar.

Provresultaten visar att byggnaderna 5 och 6 innehåller virke som fällt vid en rad olika tillfällen. Dateringarna kan dock delas i fyra huvudgrupper, där den äldsta är från senare delen av 1600-talet, grupp två från 1700-talets mitt, grupp tre från tiden omkring sekelskiftet 1800 och grupp fyra från 1800-talets slut.

Rester av dekormåleri, varierande slitage och omotiverade urtag visar tydligt att många delar av timmerkonstruktionen är återanvända. Resultaten från den dendrokronologiska undersökningen har också avslöjat avvikande dateringar på timmerstockar som för ögat framstår som jämgamla. Den omfattande förekomsten av återanvänt timmer har försvårat möjligheterna att fastställa husens byggnadshistoria, men vissa antaganden kan ändå göras.

Övre våningsplan

Bottenvåning

Planritningar för byggnad 5 och 6. Observera att byggnad 5 är placerad till höger och byggnad 6 till vänster.

De prover som togs på övervåningen i byggnad 5 tyder på att detta våningsplan uppfördes i början av 1800-talet, där det mest troliga året är 1804. Taket och gavelrösterna i samma byggnad har sannolikt fått sitt nuvarande utförande ännu senare. Ett prov i vindsvåningens mellanvägg mot byggnad 6 har daterats till perioden 1865–1902. Per telefon (2022-04-26) har laboratoriet berättat att perioden troligen kan snävas in till 1865–1885. På den motstående gavelväggen mot sydväst finns året 1884 inristat. Eftersom 1884 ligger inom det nämnda intervallet skulle det alltså kunna vara så att vindsvåningen och taket på byggnad 5 tillkommit just 1884.

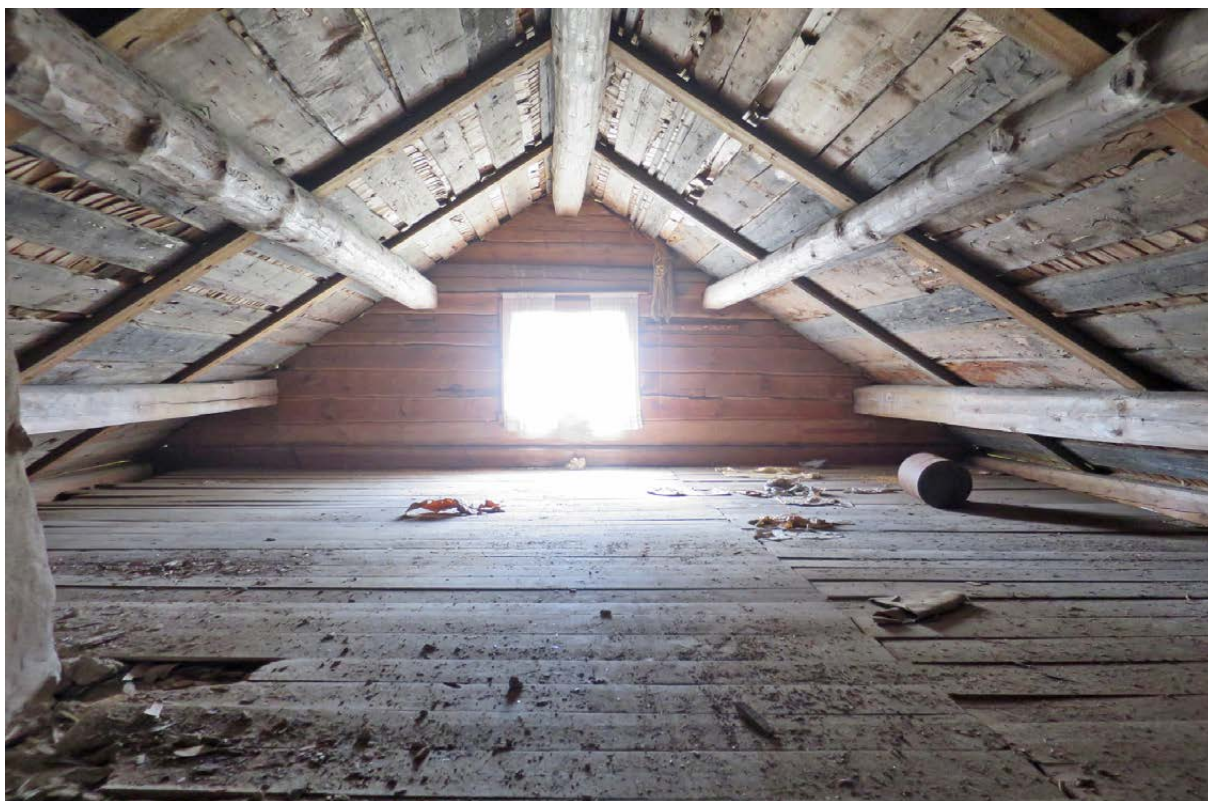
Det prov som togs i bottenvåningen från samma byggnad (5) har daterats till tioårsperioden 1683–

1693. Provet togs under trappan i den innervägg mot nordost som byggnad 5 har gemensamt med byggnad 6. En stock med samma höga ålder, tydligt daterad till vinterhalvåret 1681/1682, förekommer i motsvarande vägg uppe på vinden. Färgrester visar entydigt att stocken på vinden är återanvänd.

Det enda prov som togs från bottenvåningen i byggnad 6 har daterats till perioden 1748–1785. Provet togs under trappan i ytterväggen mot nordväst. Timmer från ungefär samma tid (1759–1781, 1760–1774, 1734–1771, och 1762/63) förekommer på övervåningen i byggnad 5 och på vindarna i både byggnad 5 och 6. På andra våningen i byggnad 5 är timmerstockarna från mitten av 1700-talet blandade med stockar från

I ett förråd på andra våningen i byggnad 5 togs fyra prover. Analysen gav följande resultat: Prov 1, 1759–1781, prov 2, 1760–1774, prov 3, vintern 1799/1800 och prov 4 vintern 1803/04. Dateringarna tyder på att andra våningens väggar uppförts 1804 eller något år senare.

Fotografi mot sydväst upp på vinden i byggnad 5. På en stock till vänster om fönsteröppningen finns årtalet 1884 inristat.

Närbild av ytan där årtalet 1884 finns inristat. Ett dendrokronologiskt prov från mellanväggen mot hus 6 i samma vindsutrymme har daterats till perioden 1865–1885. Timmer som daterats till ungefär samma intervall, 1865–1893, ingår även i en mellanvägg på vinden i hus 6. Sammantaget har detta tolkats som att byggnadernas vindsvåning och tak fått nuvarande utförande genom en ombyggnad 1884.

Vägg mot nordost på vinden i hus 5. Väggens är gemensam med hus 6. På bilden har lägena av prov 6 och 7 markerats. Prov 6, som togs i en återanvänd bemålad stock, daterades till vinterhalvåret 1681/82. Virke med lika hög ålder (datering 1683–1693) återfinns även på bottenvåningen i samma vägg. Prov 7, som togs i stocken just över det stora bemålade väggpartiet, har daterats till perioden 1865–1885.

Mellanvägg på vinden i byggnad 6. Fotografi mot nordost. Väggens är uppförd av virke från olika tider. På en av de dekormålade stockarna syns året 1767.

Fotografi från vinden i byggnad 6. Prov 13, från vindsbjälklagets balk, har daterats till perioden 1793–1809. Dateringen styrker teorin att övervåningarna på både byggnad 6 och 5 tillkommit i början av 1800-talet. Sannolikt har även byggnadernas bottenvåningar uppförts vid samma tillfälle.

omkring år 1800, vilket visar att de förstnämnda är återanvända. Även på vindarna är de flesta av timmerstockarna från 1700-talets mitt återanvända. Det framgår antingen genom att ytorna har rester av sekundärt måleri, eller genom att timret förekommer tillsammans med stockar som givits en yngre datering. Även om det kan vara så att bottenvåningarna på byggnad 5 och 6 uppförts omkring 1683 respektive 1763 framstår det som mer sannolikt att de är samtida med övervåningarna, det vill säga från tiden omkring sekelskiftet 1800. Slutsatsen att övervåningen på byggnad 6 är samtida med övervåningen på byggnad 5 baseras på att en bärande balk till vindsbjälklaget i byggnad 6 (se bilden ovan) daterats till perioden 1793–1809.

Huvudteorin, baserad på dateringen av de sammanlagt 18 dendrokronologiska proverna i byggnad 5 och 6, är alltså att båda byggnadernas botten- och övervåningar uppförts 1804, och att gavelrösten och tak fått nuvarande utformning efter en ombyggnad 1884. Antagandet att gavelrösten och tak hos byggnad 6 är samtida med motsvarande delar hos byggnad 5 grundas dels på att en bärande mellanvägg på vinden i byggnad 6 daterats till perioden 1865–1893, dels på att det av såväl estetiska som praktiska skäl framstår som osannolikt att de sammanbyggda husen skulle haft olika takform under någon längre tid.

I byggnad 5 och 6 är interiören inte lika orörd som i byggnad 7 och 8. Som exempel visas Rum 212 på övervåningen i byggnad 6, där ett skolmuseum iordningställts. Väggarna är omtapetserade och alla lister är ommålade.

Byggnadshistorisk undersökning

Tapeter

Byggnad 5 och 6 har inte ägnats lika stor uppmärksamhet som byggnad 7 och 8 i tidigare rapporter om Fröreda Storegård, beroende på att den förstnämnda tvillingsstugans interiör inte är lika orörd. I byggnad 5 och 6 har en del moderniseringar och anpassningar gjorts under perioden som vandrarhem. Vissa förändringar har även genomförts efter hembygdsföreningens övertagande av fastigheten i början av 1980-talet. Den största skillnaden jämfört med byggnad 7 och 8 är att väggarna i nästan alla rum blivit omtapetserade i sen tid. Det enda rum som inte fått nya tapeter under de senaste decennierna är rum 213 på övervåningen i byggnad 6. Där sitter det en tapet med ett mönster av små blommor i bleka blå, gula och rosa toner på

en ljus beige botten. Mönstret var populärt under 1940-talet och tapeten måste alltså ha satts upp flera decennier efter att gården övergätt i Nyboholms bruks ägo. På ett ställe där 1940-talstapeten spruckit och lossnat skymtar ett underliggande mycket äldre tapetskikt. Den gamla tapeten har ett ovanligt och svårdaterat mönster. Färgsättningen i ultramarinblått, vitt och rödbrunt på beige botten var vanlig på 1860-talet, men själva mönstret påminner mer om tapeter från 1880- och 1890-talen.

På den timrade innerväggen intill vindstrappan från rum 201 på övervåningen i hus 5 finns också rester av en gammal tapet. Mönster och kulörer överensstämmer väl med tapeter som brukar dateras till 1870- och 80-talen.

Tapeter i rum 213 på övervåningen i byggnad 6. Under 1940-talstapeten skymtar ett äldre tapetskikt. Färgerna var vanliga under 1860-talet men mönstret påminner mer om tapeter från 1880- och 90-talet.

Tapetrester på timrad innervägg vid trappa upp till vinden i byggnad 5. Medaljongmönster i denna stil var vanliga under 1870- och 80-talet.

Snickerier och beslag

Som beskrivits i avsnittet om de dendrokronologiska undersökningarna i byggnad 5 och 6 består stommarna till ganska stor del av återanvänt timmer. Samma sak gäller för snickerier och beslag. Vissa byggnadsdelar överensstämmer stilmässigt med typer som var vanliga omkring sekelskiftet 1800, då tvillingstugan antas ha uppförts. Andra byggnadsdelar har av det ålderdomligare utförandet att döma sannolikt sparats från demonterade äldre byggnader.

Nedan visas fotografier av ett urval profiler, dörrmodeller och beslag från byggnad 5 och 6. De ungefärliga dateringarna som ges bygger i första hand på uppgifter ur boken "Hjälpredda vid kulturhistorisk byggnadsinventering" från 1984 av Sander Rosén.

Mittpost till fönster i rum 103 på bottenvåningen i byggnad 5.

Mittpost till fönster i rum 212 på övervåningen i byggnad 6. Alla fönster i byggnad 5 och 6 har ungefär samma profil på mittposterna. Störst likhet har de med typer som i Sander Roséns bok daterats till en period omkring 1780-1800.

Närbild av fönster på bottenvåningen i byggnad 6. De utvändiga beslagen är av en typ som var vanlig från 1700-talets senare del fram till 1850-talet.

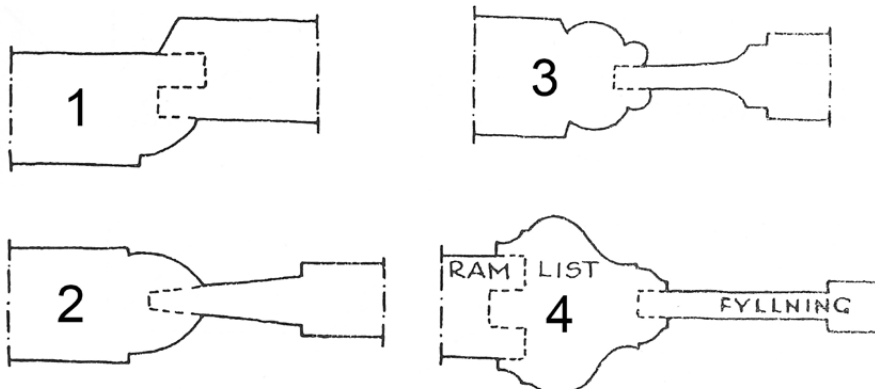

Golvsockel i rum 103 på bottenvåningen i byggnad 5. Sockeln är ungefär 19 cm hög. Överkantens enkla profil kan dateras till omkring år 1800.

Dörr till rum 103 fotograferad från rum 101 på bottenvåningen i byggnad 5. Indelningen i tre olika stora fält är karaktäristisk för rokokoperioden omkring och decennierna efter 1700-talets mitt. Mötet mellan ramverk och fyllningsspegel har ett enkelt halvfranskt utförande. Dörrbladet är troligen samtida med byggnaden. De släta ytorna och skarpa profilerna kan också tyda på att dörren är fabriksstillverkad, och i så fall från 1860-talet eller senare.

Baksidan av den dörr mellan rum 101 och 103 som visas intill. På bilden syns även dörren mot rum 102.

Traditionellt utformade ram- och listprofiler till innerdörrar, ur boken "Hjälpreda vid kulturhistorisk byggnadsinventering". 1. Utanpåliggande fyllning. 2. Kälrad ram med licksidiga fyllningar. 3. Halvfransk kälning. 4. Helfransk lister. I Fröreda finns inga innerdörrar med helfranska lister.

Närbild av gångjärn och foder till dörren mellan rum 101 och 103. Gångjärnet överensstämmer helt med den modell som av Sander Rosén beskrivs som "rundade plattgångjärn från 1700-talet". Gångjärnet är troligen återanvänt. Dörrfodret med sin grunda och relativt enkla profilering påminner om typer som var vanliga under 1800-talets första decennier. Förutom som dörrfoder på bottenvåningen i byggnad 5 återkommer lister med samma eller liknande profilering som fönsterfoder till i stort sett alla fönster i både byggnad 5 och 6.

Dörr mellan rum 102 och 103.

Fönsterfoder i rum 112 på bottenvåningen i byggnad 6. Samma eller liknande foder används till nästan alla fönster i byggnad 5 och 6.

Dörrar i rum 201 på övervåningen i byggnad 5. Dörrarna har exakt samma utförande som dörrarna till det gustavianska rummet (rum 4) i byggnad 8. Liksom de ovan beskrivna dörrarna i rum 101 är indelningen typisk för rokokoperioden omkring och decennierna efter 1700-talets mitt, men mötet mellan ramverk och fyllnings-spegel har ett enklare än utförande än hos de halv- eller helfranska modeller som beskrivs av Sander Rosén. Ramens profilering överensstämmer bäst med den modell som benämns "kälad ram med liksidiga fyllning-ar", se sidan 60. Det är osäkert om dörrarna i rum 201 är återanvända eller om de är nyttillverkade i början av 1800-talet.

Dörr i rum 201. I släpljus framträder dörrspegelns handhyvlade yta.

Dörrfoder i rum 201. Fodrets ålderdomliga utförande påminner om typer som brukar förknippas med barocken under 1600-talet och första hälften av 1700-talet. Med undantag för bottenvåningen i byggnad 5 har i stor sett alla innerdörrar i byggnad 5 och 6 samma eller snarlika dörrfoder. Profilen återfinns även på kanterna av de brädor som sitter i innertaken.

Brädorna i innertaken har samma profil som de flesta dörrfodren i byggnad 5 och 6. Bilden visar taket i rum 212.

Dörrparti i rum 112, på bottenvåningen i byggnad 6. Alla motsvarande rum på bottenvåningarna i byggnad 5, 7 och 8 har liknande dörrpartier, där ytan mellan dörrarna inretts med skåp. Detaljutförandet skiljer sig dock åt i samtliga fall. Här är dörrbladen indelade i två lika stora spegelfält.

Dörrar i rum 113. Dörren till höger i bild går till rum 112. Dörrarna har utanpåliggande fyllningar. Typen har förekommit sedan 1600-talet, men denna enkla variant med släta fyllningsbräder fortsatte enligt Sander Rosén att tillverkas ännu i början av 1800-talet på landsbygden.

Sammanfattning och analys för byggnaderna 5 och 6, tvillingstuga

Den dendrokronologiska undersökningen för byggnad 5 och 6 har gett dateringar som sträcker sig från slutet av 1600-talet till slutet av 1800-talet. När provsvaren analyserats framträder dock ett troligt scenario där husets botten- och övervåning byggts 1804 och taket och gavelrösten fått sin nuvarande utformning 1884.

Av vilken anledning takkonstruktionen förnyades på 1880-talet går inte att veta. Kanske hade taket drabbats av någon större skada. De två gamla tapeter som påträffats, i rum 213 och i vindstrappan från rum 201, skulle kunna vara från ungefär samma tid som då taket byggdes om. Även om underlaget är mycket litet kan tapetfynden tolkas som att byggnaden användes som bostad åtminstone fram till 1880-talet.

Ganska många byggnadsdelar kan stilhistoriskt knytas till tiden omkring år 1800, då byggnad 5 och 6 antas ha uppförts. Det gäller fönstren, fönsterfodren och golvsocklarna, samt dörrfodren på bottenvåningen i byggnad 5. I dessa fall överensstämmer profilerna väl typer som enligt boken "Hjälpreda vid kulturhistorisk byggnadsinventering" förekommit under decennierna närmast före och efter år 1800, och som av författaren Sander Rosén kategoriseras som gustavianska. Men i byggnaderna förekommer också en mängd byggnadsdelar där det ålderdomliga utförandet stilmässigt snarare förknippas med mitten eller början av 1700-talet. Huvuddelen av dörrfodren har en form som i Roséns bok beskrivs som "barockfodret i sin enklaste form." Typen blev vanlig under 1600-talet och levde kvar under hela 1700-talet, "...men redan under 1600-talet hade den på många håll förvisats till mindre representativa utrymmen som kök-, mat- och mangelbodars, vindskammare och dylikt." Samma profil som hos de ålderdomligt formgivna dörrfodren återkommer även på de brädor som täcker innertakens

skarvar, se bild på sidan 63. Eftersom bjälklaget över andra våningen daterats till åren omkring sekelskiftet 1800 och brädorna i samma innertak bör vara ursprungliga är det även troligt att de snarlikt utformade dörrfodren är från samma tid. Även om teorin baseras på antaganden, så tycks det som dessa snickerier av barocktyp nytillverkats i samband med att byggnad 5 och 6 uppfördes i början av 1800-talet.

Den stora stilhistoriska eftersläpningen gör att det är svårt att ange säkert vilka delar som är återanvända. Det troligaste är att i alla fall de tidigare beskrivna rundade plattgångjärn av 1700-talstyp ursprungligen haft en annan placering. Gångjärn och liknade järnbeslag var värdefulla och lätta att demontera för återbruk.

Vem eller vilka som lät bygga byggnad 6 går inte att fastställa men för byggnad 5 finns faktiskt en tänkbar person. Det är Lars Danielsson som även byggde bod 2. Lars var född 1766 och gift med en Anna Catharina Danielsdotter, född 1783. Paret hade flera barn och om arvslinjen stämmer så bör paret ha ägt byggnad 5 med de marker och uthus som hörde till. Paret gifte sig 1807 och kanske var det inför giftermålet som byggnad 5, tillsammans med byggnad 6, byggdes. Paret hade flera barn men byggnad 5 verkar ha ärvts av sonen Daniel Larsson. Han ärvdes i sin tur av sonen Johan August Danielsson. Johan August var född 1837 och 1865 hade han gift sig med Sofia Jonsdotter från Mörlunda. Som far och farfar blev han Fröreda trogen under en stor del av sitt liv och ägde byggnad 5 vid tiden för ombyggnaden av taket, 1884. En intressant detalj om Johan August är att han och hustrun Sofia fyra år senare, 1888, begav sig iväg på sitt livs resa. De åkte till Nordamerika. Några av barnen hade tidigare gett sig iväg. Det verkar dock som att Johan August och Sofia reste för att hälsa på och inte för att stanna kvar. De sålde inte gården i Fröreda och återkom också 1892.

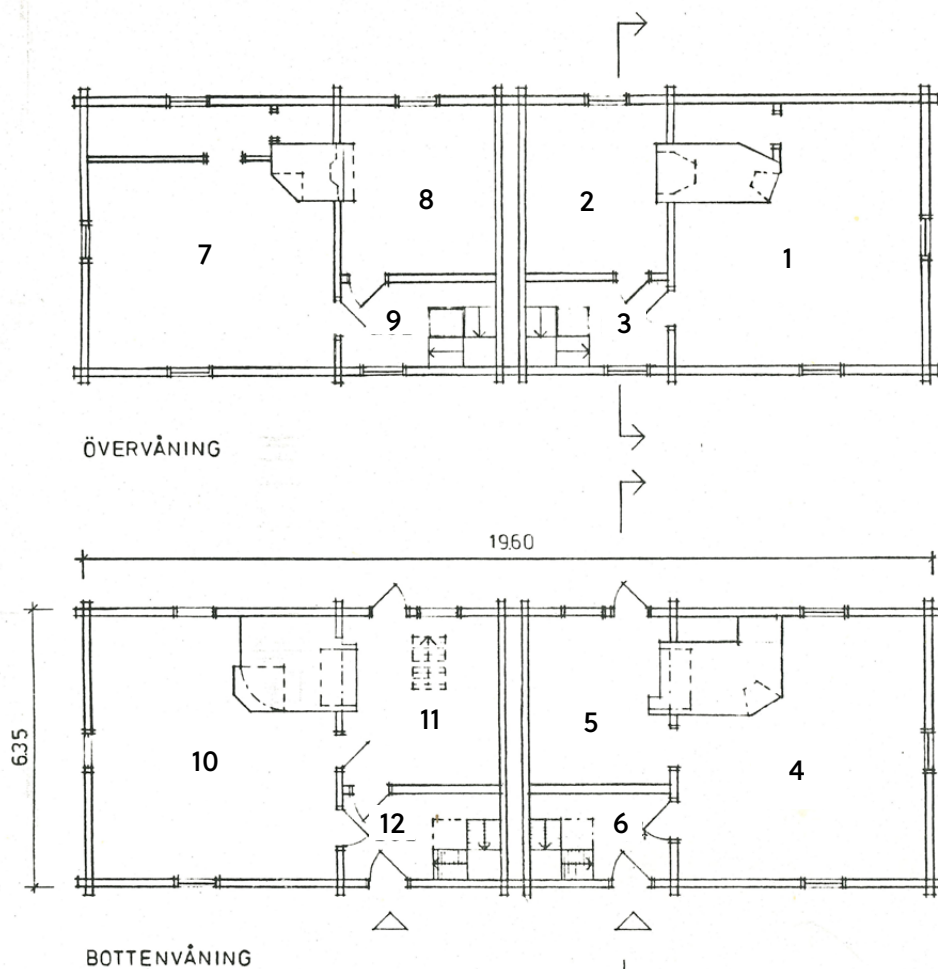
Byggnad 7 och 8, tvillingstuga

Beskrivning av dendrokronologisk provtagning i byggnaderna

Åldern på byggnad 7 och 8 har analyserats med stöd av sammanlagt 23 dendrokronologiska prover. Av dessa togs 20 under 2020 och tre under 2021. Några prover kunde ges en exakt datering. Prov nr 21, som togs i en innervägg på övervåningen i byggnad 7 daterades till vinterhalvåret 1781/82. Prov 14, som togs i en yttervägg på övervåningen i byggnad 8 daterades till vinterhalvåret 1785/86. Och prov 8, från en av takets sidoåsar i hus 7, daterades till vinterhalvåret 1787/88. Nästan alla övriga prover har fått dateringar inom intervall som överensstämmer med en eller flera av de tre exakt angivna fällningsåren. Men det finns även ett par prover med något yngre datering. Vir-

ket till prov 6, från en yttervägg på övervåningen i byggnad 7, har fått år 1790 som äldsta fällningsår. I rapporten från laboratoriet som utfört analysen menar man att virket till just detta prov ändå kan vara fällt något år tidigare, med förklaringen att *"...enstaka träd har splintmängder som avviker från det gängse antalet."* Samma reservation gör man dock inte för resultatet från prov 3, taget i en mellanvägg på bottenvåningen i byggnad 7. Prov 3 dateras till perioden 1791–1794.

Laboratoriets menar att resultaten sammanvägt tyder på att byggnad 7 och 8 uppförts åren omkring 1790. Om byggnaderna uppförts vid ett tillfälle kan det enligt laboratoriet ha skett tidigast 1791, och om de uppförts under flera säsonger kan bygget tidigast ha påbörjats 1786. En reflek-

Planritningar för byggnad 7 och 8. Byggnad 7 till vänster och byggnad 8 till höger.

Fotografi från rum 8 på övervåningen i byggnad 7. Prov 21 har daterats till vinterhalvåret 1781/82.

Proverna 1, 2 och 3 togs under trappan på bottenvåningen i byggnad 7. De har daterats till perioderna 1754-1784, 1784-1803 och 1791-1794. Det tredje provets datering visar att uppförandet av byggnad 7 tidigast kan ha påbörjats 1791.

Prov 8, från en sidoås till det sydvästra takfallet på byggnad 7, daterades till vinterhalvåret 1787/88.

Prov 6 togs i ytterväggen mot nordost i ett förråd på övervåningen i byggnad 7. Provet har daterats till perioden 1790-1820, vilket normalt tolkas som att trädet tidigast kan ha avverkats 1790. I rapporten från laboratoriet som utfört analysen menar man ändå att det kan ha avverkats några år tidigare.

Prov 14 togs i ytterväggen mot nordost inne i ett smalt förråd på övervåningen i byggnad 8. Provet har daterats till vinterhalvåret 1785/86. Inne i samma förråd togs ytterligare ett prov, nr 15, i mellanväggen som syns till vänster i bild. Det provet gavs en trolig datering till åren 1784-1787. Samtliga prover som tagits från virke i byggnad 8 har beräknade fällningsår som möjliggör avverkning vintern 1785/86.

tion från Kalmar läns museum är att man i så fall måste ha börjat med byggnad 8. Samtliga prover från byggnad 8 kommer från virke som skulle kunna ha fällts under vinterhalvåret 1785/86. Som nämnts ovan togs båda de prover som pekar mot en datering till tidigast 1791 i byggnad 7, prov 6 på övervåningen och prov 3 på bottenvåningen. En rimlig tolkning är alltså att man inledde byggprocessen 1786 med att uppföra byggnad 8 och fortsatte med byggnad 7 från 1791.

Byggnad 7 och 8 har inte uppförts av återanvänt virke på samma sätt som byggnad 5 och 6. De enda delar av stommen i byggnad 7 och 8 tydligt som ser ut att ha hämtats från någon äldre konstruktion är de översta timmervarven i gavelpartierna. Då det inte finns några dateringsresultat eller övriga synliga tecken som tyder på att takkonstruktionen byggts om antas byggnadens tak ha samma ålder som husens timmerstommar.

Vid provtagningstillfället 2020 togs även prover av två brädor från en delvis nedrasad konstruktion till en liten källare under golvet i köket (rum 8) till hus 7. Provernas datering till 1799/1800 och 1842/43 tyder på att källaren tillkommit tidigast 1843.

Byggnadshistorisk undersökning

Tapeter

I tidigare beskrivningar av Fröreda Storegård har tapeterna i byggnaderna 7 och 8 ägnats stor uppmärksamhet. Allra mest har man intresserat sig för de ålderdomliga barocktapeterna i rum 1 på övervåningen i byggnad 8. I rapporten ”Fröreda Storegård” från 1999 framhåller antikvarie Lotte Fürst att bevarade barocktapeter av denna typ är mycket ovanliga. Hon kände bara till två liknande fall, ett från Gränna och ett från Askeryd i Jönköpings län. Tapeterna i det senare fallet var märkta ”Skenninge fabrique”. Fürst ger ingen ex-

Rum 1 på övervåningen i byggnad 8. Väggarnas välbevarade barocktapeter är unika och har uppmärksammats i flera böcker. Enligt författarna till ”Tapetboken” har tapeterna troligen tillverkats av Olof Rosenblad i Gränna. Rosenblad startade sin verksamhet 1753.

På väggen mot nordväst har de handmålade partierna inte fyllts i lika noggrant.

Närbild av tapeterna i rum 1. Mönstret är tryckt på omkring 50 x 60 cm stora pappersark. Det är bara de svarta delarna som är tryckta. De gulbruna, gröna och röda partierna är målade för hand. Sammanlagt finns det ungefär 60 ark i rummet.

Rum 2, kallat "Rokokorummet, på övervåningen i byggnad 8. Dekormåleriet har utförts för hand på pappersark klistrade direkt mot timmerväggen.

akt datering barocktapeterna i rum 1, men antar i rapporten att både de och rokokomåleriet i intilliggande rum 2 tillkommit i mitten av 1700-talet. På en informationsskylt i rummet, som troligen också sammanställts av Lotte Fürst, dateras tapeterna till tidigt 1700-tal.

I boken *Gyllenläder och arseniktapeter, 400 år av tapeter från Kalmar län*, utgiven som museets årsbok 2008, visas exempel på rester av barocktapeter som tillvaratagits från gården Kåremåla 1:5 i Rumskulla socken. Ett fragment har exakt samma mönster av blommor och frukter som tapetarken i Fröreda Storegård. De övriga har andra mönster men är utförda med samma teknik och i samma stil. Tapetresterna från Rumskulla ges en datering till 1740–1750-talet.

Samtliga ovan nämnda tapeter från Gränna, Askeryd, Kåremåla, och Fröreda beskrivs utförligt i "Tapetboken" från 2004. Med stöd av efterforskningar som gjorts av antikvarie Agneta Åsgrim Berlin vid Jönköpings läns museum menar författarna Ingela Broström och Elisabet Stavenov-Hidemark att flera av tapeterna, bland annat de i Fröreda, troligen inte kommer från Skenninge utan från Gränna, där de i så fall tillverkats av en man med namnet Olof Rosenblad. Olof Rosenblad fick privilegium 1753. De berättar också att "tapetfabriken" i Skenninge drevs av Natanael Falk, som fick privilegium 1756. Vid denna tid, omkring mitten av 1700-talet, var redan rokokostilen etablerad i landets större städer. Författarna förvånas över eftersläpningen och framför teorin att hela gruppen av barockinspirerade tapeter tillverkats för att till-

Rum 2 på övervåningen i byggnad 8. Rokokostilen var populär under 1700-talets andra hälft.

fredsställa en mer ålderdomlig smakriktning hos den förmögna allmogen. De menar att detta kan styrka att tapeterna är så sena som från mitten av 1700-talet och inte tjugo till trettio år äldre. När vi nu med stöd av resultaten från den dendrokronologiska undersökningen vet säkert att de aktuella tapeterna i Fröreda som tidigast kan ha klistrats upp 1786 framstår valet som ännu märkligare.

Det intilliggande mindre rummet, rum 2, på övervåningen i byggnad 8 kallas ”Rokokorummet”. Timmerväggarna är klädda med pappersark i samma storlek som hos rum 1. Väggarna är indelade i elva rektangulära fält med blombuketter i mitten. Mönstren är inte tryckta utan alla fält är individuellt målade. Som nämnts ovan har Lotte Fürst i sin rapport om gården antagit att

rummet fått sin dekor vid 1700-talets mitt. Samma datering ges på en informationsskylt i rummet. I artikeln ”Inredningsmåleri i Kalmar län, ca 1650–1900”, publicerad i läns museets årsbok från 1980, daterar Fürst rokokoperioden i länet till 1700-talets andra hälft. Hon framhåller samtidigt att gränsdragning i tid mellan olika stilar ofta är svår. De exempel på rokokomåleri eller rokokotapeter som omnämns i artikeln och som varit möjliga att datera kommer från 1760- och 1770-talet. När Fröredas rokokomåleri tillkom omkring 1790 var stilen alltså inte längre den mest moderna, men eftersläpningen i smak var inte var lika stor som hos barockrummet.

Det ”Gustavianska rummet”, rum 4, på bottenvåningen i hus 8 har på informationsskylten

Interiörbild från "Gustavianska rummet", rum 4, på bottenvåningen i byggnad 8.

Närbild av de två ursprungliga fält som restaurerats.

daterats till sent 1700-tal. Om det gustavianska dekormåleriet i rummet tillkom i samband med att byggnaden uppfördes omkring 1790 var de alltså stilmässigt helt i fas med sin tid. I Lotte Fürst rapport från 1999 beskrivs målningen som ursprunglig, utförd på omkring 50 x 50 cm stora lumppapersark som klistrats direkt på timmerstommen. Hon menar att penselföringen är ”rokodomässig”.

En stor del av rummets ursprungliga måleri hade under årens lopp täckts över, först med tre färgskikt och sedan med fyra skikt tryckta tapeter. Vid de arbeten som utfördes under 1990-talet bedömdes kostnaderna för att frilägga och konservera alla de ursprungliga målade fälten bli för hög. Man valde därför att endast restaurera två fält, medan resten av väggarna täcktes med papp och försågs med nymålade fält, utförda med de gamla som förlaga.

Ett urval av de färg- och tapetskikt som tillvaratogs i samband med renoveringen monterades i en glasad ram som finns i rummet. Den nyaste tapetens mönster kan stilmässigt dateras till 1880–1890-tal.

Förstugan, rum 6, intill det gustavianska rummet i byggnad 8 har dekormåleri som utförts direkt på timmerväggarna. Blad- och blomrankor bildar fyrkantiga fält. Rankornas stomme är vit, bladen gröna, blommorna rödbruna och ljust gråblå. Lotte Fürst har inte angivit vid vilken tid hon tror att målningarna utförts, men på samma sätt som för fälten i det gustavianska rummet beskrivs penselföringen som ”rokodomässig”.

Rum 7 på övervåningen i byggnad 7 har genom sin färgsättning fått namnet ”Rosa rummet”. Väggarna är försedda med schablonmålning, dels på brädor, dels på lumpapper. På en rosa botten har man tryckt ett sirligt mönster med schabloner i ljust turkost, rödbrunt och gråbrunt. Nederst finns ett bröstparti med enkel marmorimitation i svart och vitt på grå botten.

Prover av de olika färg- och tapetskikt som funnits i rum 4 har monterats i en inglasad ram. Det nyaste tapetskiktet, från 1880–90-talet, visas överst. Tapeten i mitten, med tryck i ultramarinblå färg, kan vara från omkring 1850.

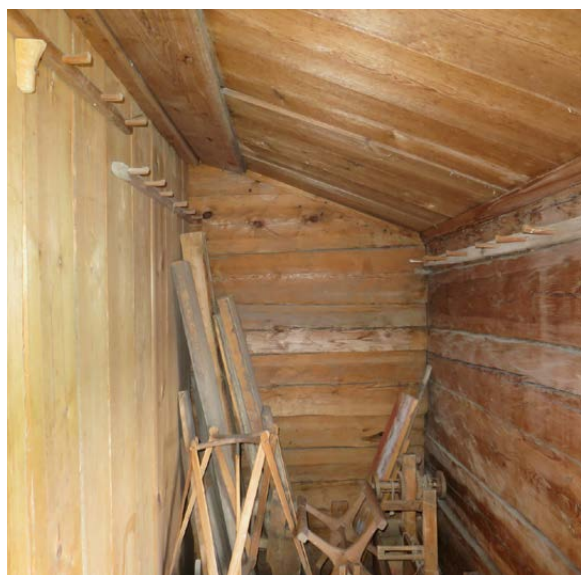
Tre av de fyra väggarna i förstugan intill det gustavianska rummet är bemålade med blomsterrankor i rektangulära fält. Måleriet är utfört direkt på timmerstommen.

Närbild av dekormåleri i förstugan intill dörren till det gustavianska rummet.

Lotte Furst har antagit att rummets färgsättning tillkommit omkring mitten av 1800-talet, någon gång mellan 1830 och 1860. Plankväggen som avdelar rummet från ett smalt förråd utmed ytterväggen i nordost har sannolikt byggts i samband med att rummet fick sitt nuvarande utseende. Väggarna inne i förrådet är varken målade eller tapetserade.

Rum 10 på bottenvåningen i byggnad 7 återfick under 1990-talets renovering samma tapetmönster och färgsättning som det enligt Lotte Furst haft omkring 1860–1870. Vid de undersökningar som föregick renoveringen hittades ett stort antal färg- och tapetlager. Underst fanns en handmålad tapet med rombiska rutor, frukt- och blombuketter i svart, gulröd och blå färg. Furst menar att mönstret var vanligt under 1700-talet.

Väggar och tak i det smala förrådsutrymmet bakom bräddväggen i rum 7 är helt obehandlade.

"Rosa rummet", rum 7 på övervåningen i byggnad 7. Fotografi mot gaveln i nordväst. På brädväggen till höger är måleriet utfört direkt på träytan. Övriga väggar har först klätts med lumpapp.

Fotografi mot sydost i rosa rummet. Väggarnas nedre del har en marmoreringsmålad bröstning. Marmoreringen och schablonmåleriet antas ha tillkommit någon gång mellan 1830 och 1860.

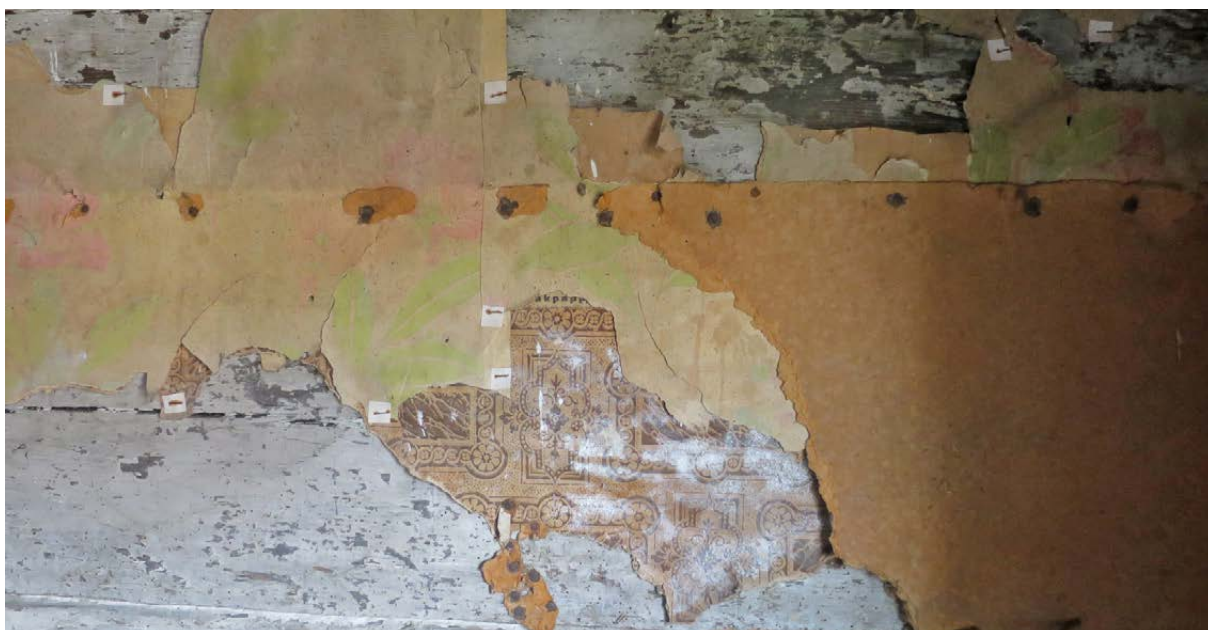
Rum 10 på bottenvåningen i byggnad 7. Vid 1990-talets renovering återfick rummet samma tapetmönster och målade bröstning som det hade omkring 1860-1870. Tapeten nyttillverkades med den gamla som förlaga.

Ovanpå den ursprungliga målade tapeten fanns först ett ljus stänkmålat pappskikt och därefter en tryckt tapet, motsvarande rummets nuvarande tapet, med blombladsmotiv i klarblå kulör. Bröstningspartiet var och är målat i en gråblå kvaderstensimitation. Den tryckta tapeten från 1860-1870-talet hade blivit övertapetserad tre gånger. Senaste omtapetseringen bör av det sirliga jugendmönstret att döma ha skett omkring sekelskiftet 1900 (se bild på sidan 80).

De ovan beskrivna sex rummen (1, 2, 4, 6, 7 och 10) är de som ägnats mest uppmärksamhet och beskrivits utförligast i Lotte Furst rapport från 1999. Väggar i byggnad 7 och 8:s övriga rum är antingen omålade, målade helt i vitt/ljusgrått, eller har mer fragmentariska rester av tapeter och färg. På nästa sida visas två exempel. Det ena är från köket (rum 5) i byggnad 8 och det andra från köket (rum 11) i byggnad 7. Den senaste gången någon tapetserade om i byggnaderna bör ha varit omkring 1910.

I rummets sydvästra hörn, just innanför dörren, har ett parti av den ursprungliga handmålade tapeten sparats på ursprunglig plats. Mönstret var vanligt under 1700-talet.

Närbild av färg- och tapetrester i rum 5, köket i byggnad 8. Den översta tapeten, med rosa blommor och slingrande ljusgröna blad, är karaktäristisk för jugendperioden omkring sekelskiftet 1900. Under jugendtapeten syns en brun tapet som kan vara från 1870-talet, då det var vanligt med mönster och färger som efterliknade huggen kvadersten.

Närbild av färg- och tapetrester i rum 11, köket i byggnad 7. Tapeten med vita blombuketter i förskjuten mönsterrapport kan vara tryckt omkring 1905. Jugendstilen hade då utvecklats i en något stramare riktning, där blommorna inte längre växte lika fritt och slingande över ytan. Ovanpå jugendtapeten sitter en liten rest av en tapet som sannolikt är från 1910-talet, då mönster ofta hade inslag av vita och röda blommor, ofta rosor.

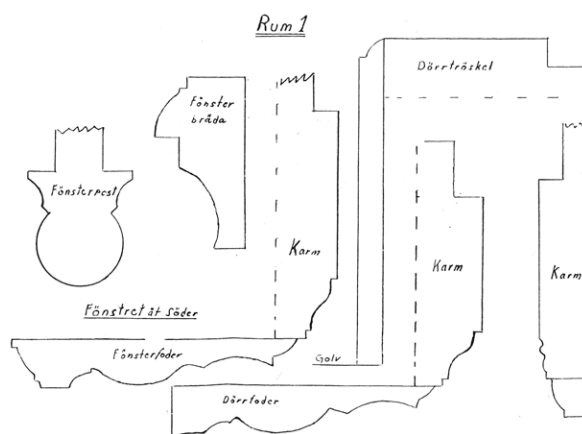

På samma sätt som i rum 4 har prover av de olika färg- och tapetskikt som tillvaratagits från rum 10 monterats i en inglasad ram. Det nyaste tapetskiktet, från omkring år 1900, visas överst.

Snickerier och beslag

I samband med 1990-talets renoveringsarbeten i Fröreda Storegård dokumenterade snickaren Rune Svensson profiler på fönsterposter, fönsterfoder, fönsterbrädor och dörrfoder, samt vissa taklister och takbjälkar. Svenssons uppmättningsritningar är daterade i maj 1998 och ingår som bilagor i Lotte Furst rapport från 1999. Furst menar att många dörr- och fönsterfoder har profiler som hör till barocken, men att det också finns exempel på övergångsvarianter mellan barock och rokokoko. Vad gäller dörrbladen konstaterar hon att samtliga är av 1600- och tidig 1700-talsmodell. ”Både fyrfylld dörrar med utanpåliggande speglar och typiska rokokodörrar med halv- och helfranska fyllningar finns representerade här.” Det framgår dock inte av rapportens fotografier och illustrationer vilka profiler och dörrblad som hör till barocken respektive rokokon. Läsaren förutsätts ha tillräckliga konsthistoriska bakgrundskunskaper för att kunna skilja de olika profilerna och dörrmodellerna från varandra.

Nedan visas fotografier av ett urval profiler, dörrmodeller och beslag från byggnad 7 och 8. De ungefärliga dateringar som ges bygger i första hand på uppgifter ur boken ”Hjälpreda vid kulturhistorisk byggnadsinventering” från 1984 av Sander Rosén.

Utsnitt av uppmättningsritning utförd av snickaren Rune Svensson 1999. Profiler från ”Barockrummet”, rum 1.

Fönsterpost i "Barockrummet", rum 1. Fönsterposten har störst likhet med typer som daterats till 1700-talets förra hälft. Samma profilering återkommer på flera andra fönster i huset, bland annat i det "Gustavianska rummet", rum 4.

Fönsterpost i det "Gustavianska rummet", rum 4.

Fönsterpost i "Barockrummet", rum 1. Den runda fönsterposten överensstämmer med en typ som daterats till 1741. Samma profilering återkommer på flera andra fönster i huset, bland annat i "Rokokorummet", rum 2.

Fönsterpost i "Rokokorummet", rum 2.

Fönsterpost i "Rosa rummet", rum 7. Profilen är ungefär samma som hos fönsterposten i "Salen", vilken i sin tur i första hand liknar typer från omkring 1780–1800.

Fönsterpost i "Salen", rum 10. Profilen har störst likheter med typer som daterats till en period omkring 1780–1800.

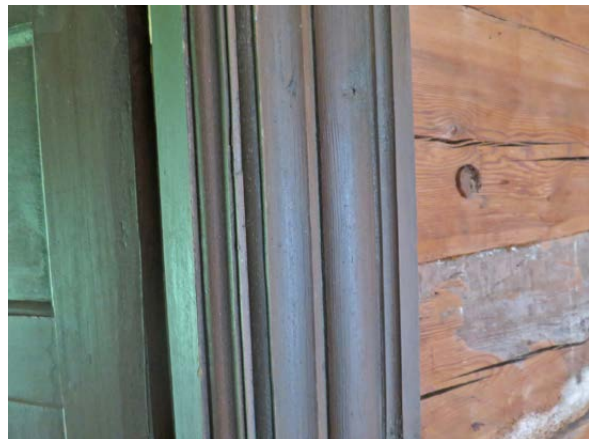
Fönsterpost i det lilla förrådet intill "Rosa rummet", rum 7. Samma sorts post finns även i trapphuset, rum 9, på samma våningsplan. På samma sätt som de snarlika fönsterposterna i bland annat "Barockrummet" och "Rokokorummet" har profilen störst likhet med typer som daterats till 1700-talets förra hälft. Det finns dock exempel på poster med ungefär samma profil från 1770-talet.

Fönsterfoder i "Rokokorummet". Rummets dörrfoder har samma profil.

Fönsterfoder i "Barockrummet". Profilen har störst likheter med typer som daterats till första hälften av 1700-talet. Samma profilerings återkommer på många andra ställen i huset, bland annat i "Rokokorummet".

I "Barockrummet" har dörrfodren samma profil som fönsterfodren.

Fönsterfoder i "Gustavianska rummet". Profilen har störst likheter med typer som daterats till perioden 1770-1780. Modellen karaktäriseras som gustaviansk.

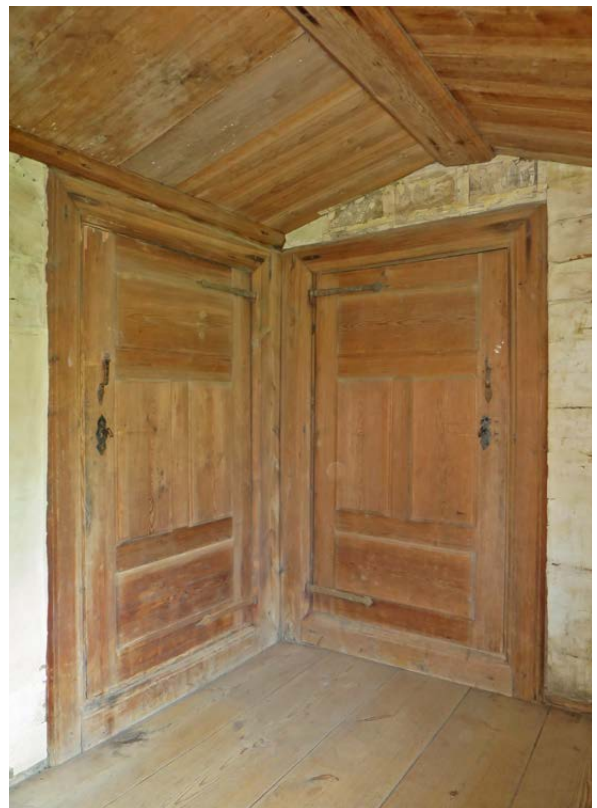
Fönsterfoder i "Rosa rummet", rum 7. Den relativt platta profilen har störst likheter med typer som brukar dateras till decennierna omkring sekelskiftet 1800. Modellen karakteriseras som gustaviansk. Samma profilering återkommer bland annat i "Salen", rum 10.

Salen, rum 10, har samma sorts fönsterfoder som "Rosa rummet", rum 7.

Dörr till "Barockrummet", rum 1. Dörren till det intilliggande "Rokokorummet", rum 2, har exakt samma utförande. Dörrarna är så kallade fyrfyllningsdörrar med utanpåliggande fyllning. Typen etablerades under 1600-talet och fortsatte tillverkas under hela 1700-talet, på sina håll ända fram till 1800-talets början.

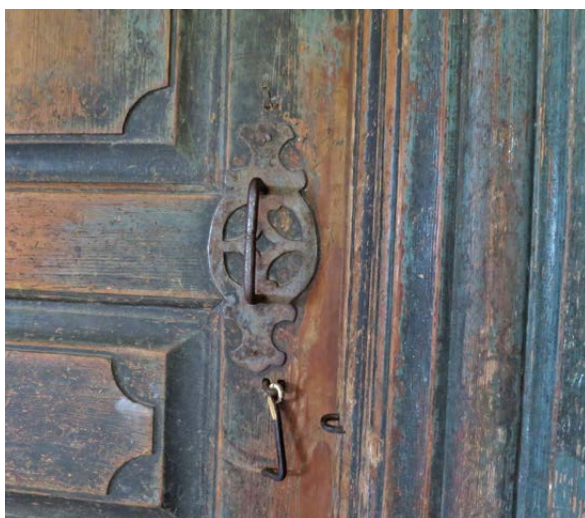
Dörrar till rokoko- och barockrummen, rum 2 och 1, fotograferade från trapphuset, rum 3.

Fotografi av dörrarna från "Gustavianska rummet", rum 4, mot farstun och köket, rum 6 respektive 5. Dörrbladens indelning med tre olika stora spegelfält överensstämmer helt med en typ som i boken "Hjälpreda vid kulturhistorisk byggnadsinventering" beskrivs som den typiska rokokodörren. Mötet mellan ramverk och fyllningsspegel har dock ett enklare utförande än de halv- eller helfranska typer som redovisas i boken. Här har dörrarna en kälad ram med liksidiga fyllningar, jämför med figurerna på sidan 60.

Närbild av dörren till "Barockrummet", rum 1. Här syns att fyllningen är utanpåliggande.

Närbild av handtag och profiler på "Gustavianska rummets" dörr mot farstun. Handtagets form påminner om nyckelskyltsmodeller som förekom under 1700-talet och 1800-talets början.

Närbild av dörrens gångjärn. Fotografi från farstun. Gångjärnet har samma utförande som hos de flesta av dörarna till gårdens bodar. Modellen förknippas främst med 1600-talet, men tycks alltså ha fortsatt användas under hela 1700-talet.

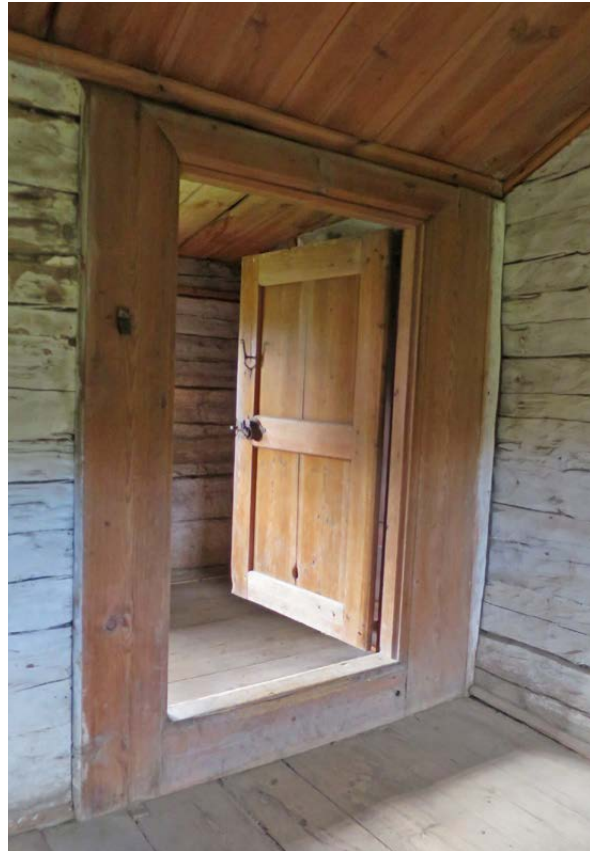
Dörren till "Rosa rummet", rum 7, har samma utformning som "Barockrummets" dörrar.

I släpljus framträder de handhyvlade ytorna tydligt.

Dörren mellan trapphuset (rum 9) och kammaren (rum 8) på övervåningen i byggnad 7 fotograferad från trapphuset. Kammarens dörr är konstruerad på samma sätt som den intilliggande dörren mot "Rosa rummet", men är bara indelad i två spegelfält.

Kammarens (rum 8:s) dörr mot farstun.

Kammarens dörr är försedd med ett så kallat smäljelås. Låstypen var vanlig under 1700-talet och 1800-talets första hälft.

Fotografi från farstun (rum 12) mot salen (rum 10). Salsdörrens sida mot farstun har utanpåliggande speglar. Dörrens gångjärn är ålderdomliga. Typen förekommer vanligen under 1600-talets senare hälft och 1700-talet. Till vänster i bild syns dörren mot köket (rum 11). Den är liksom gårdens boddörrar byggd som en traditionell bräddörr.

Dörröppningar mot kök (rum 11) och farstu (rum 12) fotograferade från salen (rum 10) i byggnad 7. Dörrbladen är liksom "Barockrummets" och "Rokokorummets" dörrar så kallade fyrfyllningsdörrar med utanpåliggande speglar. Här har dörrbladens sida mot det finare rummet dock ett mer bearbetat utförande på spegelfälten. Spegelarnas profiler har stora likheter med dörrarna till "Gustavianska rummet", men dessa har alltså inte utanpåliggande fyllningar utan kälad ram med liksidiga fyllningar.

Sammanfattning och analys för byggnaderna 7 och 8, tvillingstuga

Innan tekniken med dendrokronologisk analys existerade var man vid datering av byggnader hänvisad till konsthistorisk kunskap om när olika stilepoker brukar uppträda. I sin rapport från 1999 om Fröreda Storegård skriver Kalmar läns antikvarie Lotte Fürst: *"Snickeri- och inredningsdetaljer ger upplysning om att huset kan vara inrett under 1700-talets första hälft. När själva huset är uppfört vet man inte, men det kan vara äldre än så."*

Nu har den dendrokronologiska undersökningen avslöjat att byggnad 7 och 8 är avsevärt mycket yngre än valet av inredning och tapeter antytt. Enligt analysen har byggnaderna uppförts åren omkring 1790. Ytterligare granskning av analysresultaten visar att man kan ha påbörjat byggprocessen 1786 med att uppföra byggnad 8 och sedan fortsatt med byggnad 7 från 1791.

Det är inte alls konstigt att byggnadernas ålder missbedömts av Lotte Fürst. Som framgått av den byggnadshistoriska undersökning som nu

genomförts har många byggnadsdetaljer ett utförande som stilhistoriskt främst förknippas med 1700-talets första hälft. Samtidigt finns det några detaljer som tydligt överensstämmer med typer som var vanliga under 1700-talets slut, då husens stomme uppfördes. Många av de mest ålderdomliga byggnadsdelarna, till exempel gångjärnen på dörren mellan salen (rum 10) och farstun (rum 12), är sannolikt återanvända. Men som beskrivs i boken "Hjälpreda vid kulturhistorisk byggnadsinventering" har många smidesbeslag, dörr- och fönstermodeller, detaljlösningar och profiler fortsatt användas och tillverkas långt efter att de först introducerades. Särskilt vanligt var det på landsbygden. Det är det väldigt svårt att avgöra vilka snickerier som omkring 1790 nytillverkades i gammal stil och vilka som återanvändes från äldre byggnader i byn.

Det rum där inredning och tapeter tycks ha varit mest i takt med tiden är "Gustavianska rummet" (rum 4) i byggnad 8, där väggarna alltså är dekorationsmålade i gustaviansk stil. Profilerna på rummets fönsterfoder överensstämmer också väl med typer som var populära under samma stilperiod. Inredningen är ändå inte helt konsekvent genomförd. Rummet har typiska rokokodörrar, med beslag som snarast hör till barocken.

En annan slutsats som kan dras av den byggnads-historiska undersökningen är att byggnadernas interiörer inte genomgått några större förändringar sedan uppförandet. Det finns inga dörrar, lister eller beslag som kan knytas till stilar eller utföranden som förekommit efter tiden omkring sekelskiftet 1800. Det enda som visar att tiden inte stått helt still är rummets färgsättning och tapeter.

Rosa rummet (rum 7) antas ha fått sin nuvarande färgsättning några decennier in på 1800-talet. Den plankvägg som avgränsar rummet i nordost

kan ändå vara ursprunglig. Profiler på mittpost och foder till fönstret inne i förrådet bakom plankväggen är av mycket ålderdomligare typ än hos de båda fönstren ute i rummet. Skillnaden beror troligen på att man redan när huset byggdes visste att fönstret inne i förrådet inte skulle vara lika synligt. På samma sätt har man generellt använt något enklare och ålderdomligare foder mm till trapphus, kök och kammare (små rum) än till de större gavelrummen.

Förnyandet av färgskikt och tapeter har helt avstannat omkring 1910. Den nyaste tapeten finns i köket (rum 11) i byggnad 7, se fotografi på sidan 79.

Det rum som tidigare fått mest uppmärksamhet är "Barockrummet", rum 1, på övervåningen i byggnad 8. Rummets bevarade barockmönstrade tapeterna är unika. Stilmässigt hör tapeterna till 1700-talets första hälft, men man har i äldre rapporter och litteratur ändå antagit att de tillverkats och satts upp omkring mitten av samma århundrade. Den dendrokronologiska undersökning som nu genomförts visar att byggnaden tidigast kan ha uppförts 1786. Det är svårt att spekulera i hur det kommer sig att barocktapeterna klistrats upp så lång tid efter att mönstret var modernt. Troligen är det ett tecken på att rummet inte hade lika hög status som man tidigare antagit. Att de är så välbevarade och aldrig tapetsrats över tyder också på att rummet inte använts i någon större utsträckning. Kanske gjordes tapetvalet av någon som omkring 1790 hörde till den äldre generationen på gården? Kanske kom man över de omoderna tapeterna billigt, eller så fanns de redan på gården?

För hus 7 och 8 har några säkra uppgifter om ägo-förhållandet inte gått att få fram inom ramen för det här arbetet.

Antikvarie Lotte Furst (1931-2015) från Kalmar läns museum fotograferad 2008 i Fröreda Storegårds "Barockrum". Bilden publicerades i läns museets årsbok från samma år.
Foto: Pierre Rosberg.

Sammanfattning och reflektion

Projektets viktigaste fråga har varit att försöka fastställa när de olika byggnaderna inom Fröreda Storegård uppfördes. För det har dendrokronologisk provtagning och byggnadshistorisk undersökning gjorts. Genom svaren från de dendrokronologiska proverna har tidpunkten för gårdsmiljöns framväxt förflyttats från 1700-talets första hälft till samma århundrades andra hälft. Resultaten från Fröreda är viktiga för förståelsen av just Fröreda, men också för vidare forskning kring agrar bebyggelse i Kalmar län.

Den dendrokronologiska provtagningen har i vissa fall givit klara och entydiga resultat, medan den i andra fall varit mer komplex att tolka. Kunde fler prover ha gett ett entydigare resultat i de byggnader som visade sig vara svåra att datera? Troligen, men inte helt säkert. Den befintliga undersökningen har begränsats av att material lämpligt för provtagning inte varit tillgängligt på grund av att det ligger dolt bakom värdefulla ytskikt. Ytterligare prover är svåra att ta utan att skada ytskikt eller påverka intrycket av byggnaderna. Dateringarna som framkommit har, när de analyserats, ändå kunnat ge en god uppfattning om när byggnaderna uppförts och vilka viktiga förändringar som gjorts. En reservation finns dock för resultatet i bottenvåningen i byggnad 5 och 6. En situationsplan med dateringar för respektive byggnad finns som illustration efter Sammanfattning och reflektion.

Sammantaget visar provresultaten att byggnaderna uppfördes i tidsspännat cirka 1760-1800. Det är en expansiv period i svensk agrarhistoria. Under 1700-talet förstärktes den svenska ekonomi. Längre perioder av fred ledde till befolkningstillväxt och ett välkommet tillskott av arbetskraft. Mark nyodlades och förbättrade metoder ledde

till att gårdarnas produktion ökade. Den här utvecklingen fortsatte under 1800-talet och skapade en förmögen bondeklass. De bevarade husen på Fröreda har tillkommit under den här perioden och kan alltså ses som ett utslag av det ökade välståndet inom bondeklassen. Eftersom så många av gårdens byggnader revs under 1920-talet kan vi inte få en samlad bild av hur detta allmänna välstånd inom bondeklassen påverkade utvecklingen i Fröreda under 1800-talet. I och med försäljningen 1915 blir det dock tydligt att utvecklingen i Fröreda vid den tiden har stannat av. Det är ett öde som byn bland annat delar med Stensjö by i Oskarshamn kommun som 2020 blev Kalmar läns första kulturresevat.

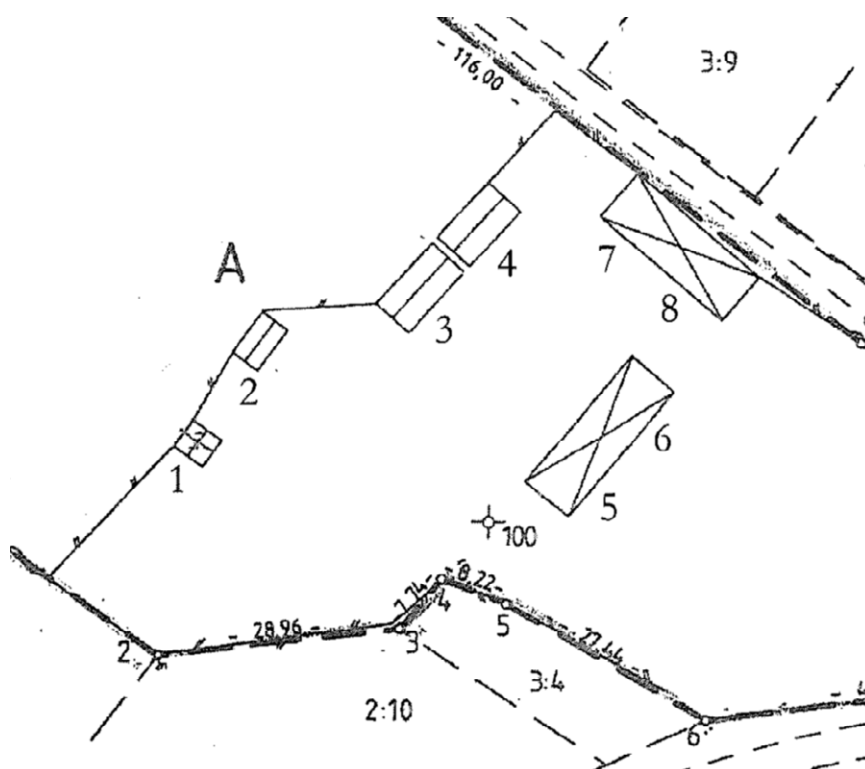
Den bebyggelsehistoriska undersökningen gjordes för att se om denna metod kan ge stöd för de dendrokronologiska provernas dateringar. Svaret var ett entydigt nej. Den bebyggelsehistoriska undersökningen bekräftar istället vad man kan misstänka. Att vissa ideal består och att dessa till slut blir en tradition. Även idag med vårt trendhetsande samhälle består en del estetiska traditioner. I bostadshuset på Fröreda finns detaljer som stilmässigt kan kopplas samman med byggtidens stilmode men det är slående hur många äldre detaljer som finns kvar. Orsaken till detta återbruk av äldre detaljer är oklar men några teorier kan diskuteras. Kanske är det helt enkelt en stileftersläpning, att byggnadstraditioner dröjer sig kvar. I Fröreda finns inslag av både nytt och gammalt. Bevarandet tyder på att man inte varit så känsliga för trender. Väl arbetade detaljer som fungerade var viktigare. Idag skulle ett medvetet bruk av äldre detaljer tyda på en strävan efter historisering, att medvetet återskapa en äldre stil. Hur mycket av ett sådant synsätt som fanns på landsbygden under 1700- och 1800-talet är dock

svårt att avgöra. Idag ses återbruk som en del av det hållbara samhälle som vi måste bygga för att klara framtidens behov. På 1700- och 1800-talet kan det mera ha handlat om att ta tillvara det som redan fanns av ekonomiska skäl. Att framställa olika saker krävde tid och skicklighet och i det gamla bondesamhället fanns en stor medvetenhet om den processen. Det fanns ingen anledning att byta ut det som inte var nedslitet eller trasigt.

Att man hållit kvar vid det gamla blir en motsägelser till resonemanget tidigare om ett ökat välstånd på landsbygden. Trots detta välstånd har man valt att till stor del inreda sina hem i en stil som man kände sig hemma med och sannolikt uppskattade. På bostadshusens väggar ser vi dock under 1800-talet spåren av de förändringar som ändå görs i husen under den här tiden, i form av lager med tapeter från olika tider. När det blev lättare och billigare att trycka tapeter kostade många på sig att klistra upp nya. Eldstäder, ljus och senare också fotogenlampor, sotade väggarna och nya tapeter var ett billigt sätt att förnya och fräscha upp hemmet.

Inom projektet gjordes också ett försök att undersöka vilka som ägt gården. För det användes kyrkobokföringsmaterial som husförhörslängder med mera. Ambitionen var att försöka se vem som ägt vilken av de olika tvillingstugorna och bodarna som finns kvar idag. Uppgiften visade sig vara mera tidskrävande och komplicerad än vi hoppats på. I de få fall där undersökningen av husförhörslängderna gett raka svar har det skapat en kontakt bakåt i tiden och genom några namn framträder ändå gårdens innevånare lite tydligare. När det gäller arkivmaterial finns alltså mera att göra. Fokus nu har varit på det kyrkobokföringsmaterial som finns tillgängligt digitalt men även andra arkiv kan undersökas vidare. Det återstår också en efterlysning av äldre fotografier, avbildningar av gården och berättelser om dem som levde här. Undersökningar av det här slaget kan i framtiden generera ny, spännande kunskap om Fröreda.

Historien om Fröreda blir aldrig klar. Den fortsätter och nya lager läggs till berättelsen om platsen. Det här arbetet är en del av den historien.

Byggnadsår

1. 1761.
2. 1794.
3. Bottenvåning 1670-1680-tal.
Övervåning och källare 1760-1770-tal.
4. 1767.
5. Botten- och övervåning 1804. Gavelrösten och tak 1884.
6. Botten- och övervåning 1804. Gavelrösten och tak 1884.
7. Omkr. 1790. Påbörjad 1791.
8. Omkr. 1790. Påbörjad 1786.

Källförteckning

Otryckta källor

Kalmar läns museums arkiv, Inventering av loftbodas i Kalmar län, Peter Olsson 2004.

Tryckta källor

Broström, Ingela, Stavenow-Hidemark, Elisabet, *Tapetboken, Papperstapeten i Sverige*, Byggförlaget, 2004.

Dedring, Coco, *Kulturhistoria ur dimma, Emåns avrinningsområde*, Länsstyrelsen i Jönköping och Länsstyrelsen i Kalmar, 2000

Franzén, Anders, *Skiftenas skede Laga skiftets handlingar som källmaterial för byggnadshistoriska studier med exempel från Småland 1828-1927*, Jönköpings läns museum, 2008

Jonsson, Magdalena, *Loftboden i Påskallavik, antikvarisk förundersökning 2018*, Kalmar läns museum 2018

Persson, Annika och Åhman, Eva *Loftbodas i Uppvidinge kommun*, Uppvidinge kultur- och fritidsnämnds skriftserie nr 4, Åseda 2001

Rosén, Sander, *Hjälpreda vid kulturhistorisk byggnadsinventering*, meddelande från Nordiska museets kulturhistoriska undersökning, Nordiska museet, Stockholm, 1984.

Stavenow-Hidemark, Elisabet, Söderström, Göran, Unnerbäck, Axel, *Så renoveras torp och gårdar*, Nordstedts, 2017.

Gyllenläder och arseniktapeter, 400 år av tapeter från Kalmar län, Kalmar län 2008, Meddelanden från Kalmar läns hembygdsförbund och Stiftelsen Kalmar läns museum, Årgång 92

Bilagor

Bilaga 1. Dendroprovtagningsrapport 2020	96
Bilaga 2. Dendroprovtagningsrapport 2021.	114
Bilaga 3. Provsvar, Laboratorier för vedanatomi och dendrokronologi 2020–2021.....	

2020-10-13

Landskap: Småland
Kommun: Hultsfred
Sn/förs: Järeda
Fastighet Fröreda Storegård

Fröreda Storegård, dendrokronologisk provtagning

Provtagningen utfördes av Jan Westergren och Magdalena Jonsson, Kalmar läns museum 19-20 maj 2020.

Beskrivning

Fröreda Storegård är en imponerade gårdsmiljö med en dokumenterat lång historia. Ägarlängden för hemmanet Föreda kan beläggas redan från 1540. I slutet av 1600-talet bestod hemmanet av fyra gårdar- Ändegården, Krögaregården, Storegården och Mellangården. Tre av de fyra gårdarna, alla utom Krögaregården, förstördes i en brand i oktober 1683. Man måste då snabbt ha byggt nya enkla bostäder eftersom vintern väntade. Med tiden började dessa att ersättas, troligen under 1700-talets första hälft, av nya, mer ståndsmässiga bostadshus och olika ekonomibyggnader.

Tidpunkten har ansetts trolig utifrån händelseförloppet. Byggnadsdetaljer i bostadshusen som tapeter och väggmålningar är anmärkningsvärda och har uppmärksammats inte minst genom Lotte Fürsts (Kalmar läns museum) dokumentation. De bevarade barocktapeterna i hus 7 och 8 är exklusiva och mycket ovanliga. Lotte Fürst har också uppmärksammat den höga kvalitén hos snickeridetalljer som foder och socklar, takbjälkar och listverk samt de påkostade smidesarbetena i dörrhandtag, gångjärn och nyckelskyltar.

De ovan nämnda byggnadsdetaljerna förstärker dateringen till 1700-talets första hälft.

Fröreda Storegård var en släktgård. Under 1700-talet genomgick gården, som så många andra vid den här tiden, en hemmansklyvning som splittrade den i åttondelar. Under 1700- och 1800-talet flyttade medlemmar av släkten i och ut. Man renoverade, målade och tapetserade om allt efter modets växlingar. Det finns inte arkivuppgifter om att bostadshusen ska ha byggts på med en våning men det är en förändring som skulle kunna ha genomförts. I

samband med provtagningen uppmärksammades att det i samtliga bostadshus finns virke av olika ålder i timmerkonstruktionen på vindarna.

Fröreda Storegård bestod som släktgård fram till 1915 (i en tidningsartikel från 1981 sägs 1906). Då har byn en väl utbyggd gårdsmiljö med totalt elva bostadshus och 30-40 ekonomibyggnader. Ny ägare blev Nyboholms bruk, senare Kvills Bruk AB. Man köpte för att få tillgång till byns skogsinnehav och för att säkra råvaruförsörjningen till träsliperiet i vid Nyboholms bruk. Bruket ligger väster om Fröreda vid gränsen mot Jönköpings län. Företaget hade under en tid ett stort skogsinnehav med tillhörande gårdsmiljöer i trakten. Företagets pappersbruk såldes 1966 till Klippankoncernen.

Fröreda kom under en stor del av 1900-talet att fungera som vandrarhem. År 1981 ville Kvills Bruk AB sälja gården och efter en stor insamling i bygden kunde hembygdsföreningen köpa Fröreda Storegård för 90 000:-. Fyra år senare, 1985, byggnadsminnesförklarades Fröreda. Gårdens unika tapeter hade varit kända men kom att lyftas fram i ljuset genom Lotte Fürsts arbete med att dokumentera måleri i Kalmar län. Under hembygdsföreningens ledning har flera nödvändiga reoveringar genomförts. År 1996 restaurerades en källare under en av loftbodarna. Under perioden 1994-1998 genomfördes ett omfattande konserveringsarbete av tapeter och måleri. Exteriört har fasader, fönster och tak reoverats.

Information som framkom i samband med provtagningen

I samband med provtagningen kunde man konstatera att det hänt en hel del med de båda tvillingstugorna. På flera platser i båda tvillingstugorna kan man ana att virket är av olika ålder. På vindarna till hus 5 och 6 visar bevarad målning att virke återanvänts från andra byggnader alternativt att husens tak byggts om och fått en annan lutning. På vinden till hus 6 finns också brandskadat virke.

Under provtagningen noterades även att bearbetningen av timret i gavlarna mellan loftbodarna 3 och 4 skilde sig åt. På bod 4 är timret inte så väl bearbetat. Det skulle kunna tyda på att bod 3 har byggts först och därefter bod 4.

Sammanställning av informationsinsatser i projektet

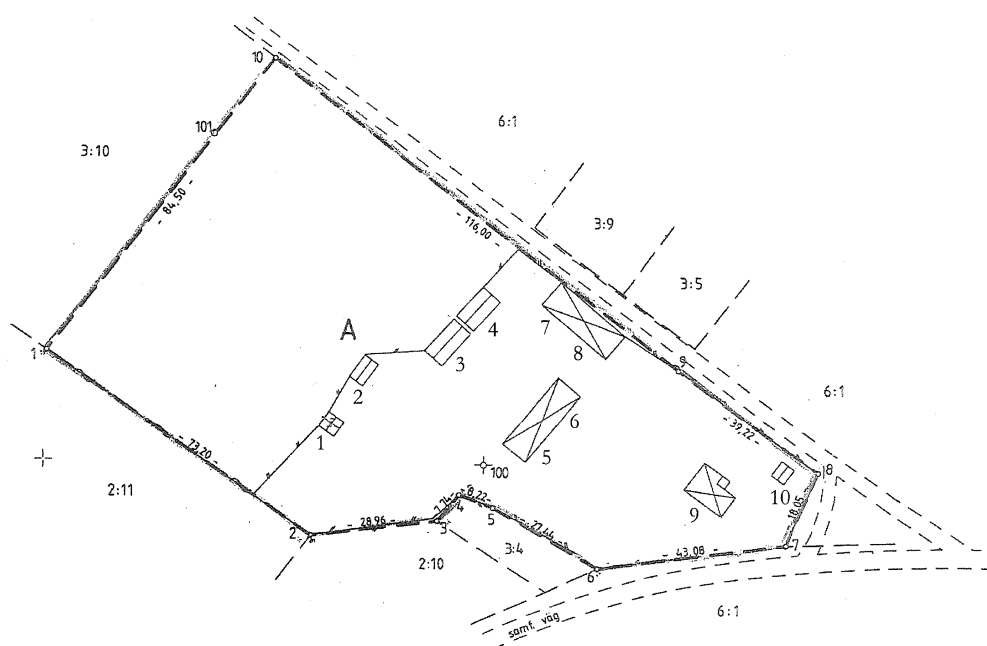
I ansökan om projektmedel ingår arbete med olika informationsinsatser till hembygdsföreningen och allmänheten. I samband med provtagningsarbetet har följande gjorts:

- Vid provtagningen 20 maj kallade läns museet och hembygdsföreningen tillsammans till pressträff på Fröreda för att berätta om projektet. Förutom Jan och Magdalena som utförde provtagningen var museichef Örjan Molander närvarande tillsammans med ordförande Ivan Gunnarsson, vice ordförande Roger Johansson och sekreterare Britt-Louise Svensson från Järeda hembygdsförening. Till pressträffen kom Barometern OT. Det resulterade i en artikel i OT samt ett filmat inslag på tidningens hemsida. I efterhand kontaktade tidningen Dagens Hultsfred läns museets personal vilket också resulterade i en artikel.
- I samband med pressträffen hade Örjan en lång diskussion och rundtur på gården med representanterna från hembygdsföreningen.

- Länsmuseet informerade vid två tillfällen om projektet via bebyggelseenhetens instagram.
- Under provtagningen spelade museets personal in filmmaterial som ska redigeras och läggas ut på museets hemsida.

Under hösten har en artikel skrivits för hembygdsförbundets tidning *Stenmuren* där vi berättar om hur provtagningen gick till. Artikeln kommer att publiceras i december. Ytterligare en artikel kommer att skrivas när provresultaten kommer. När provsvaren kommit och analyserats planeras också för en föreläsning/guidning på Fröreda för att presentera resultaten för allmänheten.

Sammanställning av dendrokronologiska prover tagna i byggnader på Fröreda storegård 20200519-20

1. Bod
2. Bod
3. Loftbod
4. Loftbod
5. Bostadshus
6. Bostadshus
7. Bostadshus
8. Bostadshus
9. Undantagsstuga
10. Bod

Situationsplan över bebyggelsen vid Fröreda storegård med husnummer.

Tabell, borrprover bod 1

Prov nr:	Plats:		Beskrivning:	
1	Yttervägg, nordväst, vån 1	4 delar	Vankant	Tall
2	Yttervägg, sydväst, vån 1	2 delar	Vankant saknas	Tall
3	Yttervägg, sydväst, vån 2	2 delar	Vankant	Tall
4	Sidoås	5 delar	Vankant	Tall

Bod 1

Prov 1 Yttervägg mot nordväst.

Prov 2 Yttervägg mot sydväst.

Prov 3 Yttervägg mot sydväst.

Prov 4 Sidoås.

Tabell, borrprover bod 2

Prov nr:	Plats:		Beskrivning:	
1	Yttervägg, väster, vån 1	flera delar	Vankant skadad	Tall
2	Balk, golvbjälklag, vån 2	3 delar	Vankant	Tall
3	Yttervägg, öster, balk i överhäng	5 delar	Vankant	Tall
4	Sidoås	4 delar	Vankant	Tall

Bod 2

Prov 1 yttervägg mot väster.

Prov 2 Balk mellanbjälklag.

Prov 3 Yttervägg mot öster.

Prov 4 Sidoås.

Tabell, borrprover bod 3

Prov nr:	Plats:		Beskrivning:	
1	Balk, källare	flera delar	Söndersmulad vankant, ev modernt virke	Tall
2	Balk, källare	2 delar (förutom vankant)	Söndersmulad vankant, ev modernt virke	Tall
3	Balk, bodens trossbotten	flera delar	Vankant, provet söndersmulat in mot kärnan	Tall
4	Bottensyll	6 delar	Vankant, flera delar	Tall
5	Kluven golvstock	2 delar	Vankant?	Tall
6	Balk, golvbjälklag, vån 2	3 del	Vankant?	Tall
7	Mellänvägg, vån 1	3 delar	Vankant?	Tall
8	Vägg mot loft	1 del	Vankant	Tall
9	Loftgångens sarg, 2:a timret nerifrån	5-6 delar	Vankant	Tall

Bod 3 till vänster och bod 4 till höger

Prov 1 Balk i källare.

Prov 2 Balk källare.

Prov 3 Balk i bodens trossbotten.

Prov 4 Bottensyll.

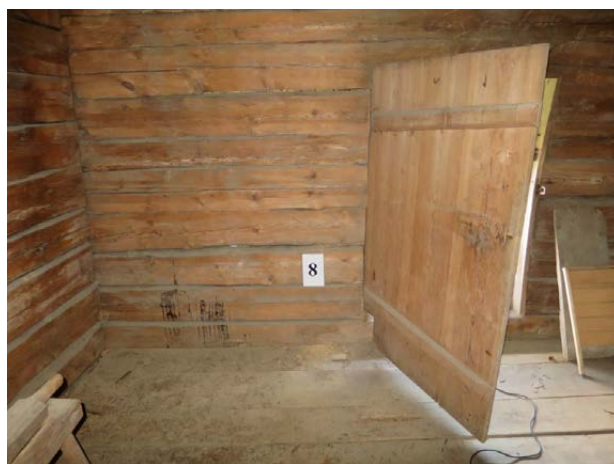
Prov 5 Klugen golvstock.

Prov 6 Balk, golvbjälklag, vån 2.

Prov 7 Mellanvägg vån 1.

Prov 8 V ägg mot loftgång.

Prov 9 Loftgång, sarg, 2:a timret nerifrån.

Tabell, borrprover bod 4

Prov nr:	Plats:		Beskrivning:	
1	Yttervägg, sydväst, vån 1	flera delar	Vankant	Tall
2	Balk, golvbjälklag, vån 2	3 delar	Vankant	Tall
3	Yttervägg, nordväster, vån 1	3 delar	Vankant	Tall
4	Yttervägg, nordost, vån 2	3 delar	Vankant	Tall
5	Sidoås	3 delar	Vankant?	Tall

Bod 3 till vänster bod 4 till höger.

Prov 1 Yttervägg mot sydväst

Prov 2 Balk mellanbjälklag.

Prov 3 Yttervägg mot sydväst

Prov 4 Yttervägg mot nordost

Prov 5 Sidoås

Tabell, borrprover hus 5-6, (1-9 hus 5, 10-14 hus 6)

Prov nr:	Plats:		Beskrivning:	
1	Yttervägg, sydost, vån 2	2 delar	Vankant	Tall
2	Yttervägg, sydost, vån 2	flera delar	Vankant?	Tall
3	Yttervägg, sydost, vån 2	1 del	Vankant	Tall
4	Mellanvägg,	Flera delar	Söndersmulad vankant	Tall
5	Mellanvägg, vinden	1 del	Vankant	Tall
6	Mellanvägg, vinden, mot tvillingstuga	2 delar	Vankant, återanvänt virke	Tall
7	Mellanvägg, vinden, mot tvillingstuga	6 delar	Vankant? Nytt virke	Tall
8	Sidoås, vinden	1 del	Vankant?	Tall
9	Yttervägg, sydväst	4 delar	Vankant skadad. Nära provplatsen är årtalet 1884 inristat.	Tall
10	Yttervägg, nordväst, vån 1	6 delar	Vankant skadad	Tall
11	Yttervägg, nordost, vinden	3 delar	Vankant skadad	Tall
12	Mellanvägg	1 del	Vankant saknas	Tall
13	Balk, golvbjälklag, vinden	1 del	Vankant?	Tall
14	Sidoås, vinden	2 delar	Vankant?	Tall

Hus 5 till höger och hus 6 till vänster.

Prov 1-4. 1-3 från yttervägg i sydost och 4 i mellanvägg.

Prov 5 Mellanvägg, vinden.

Prov 6-7 Mellanvägg. Prov 6 i återanvänt virke och prov 7 i vad som förefaller vara virke från husets byggnadstid.

Prov 8 Sidoås.

Prov 9 Yttervägg mot sydväst.

Prov 10 Yttervägg mot nordost.

Prov 11 Yttervägg mot nordost.

Prov 12 Mellanvägg mot nordväst.

Prov 13 Golvbjälklag.

Prov 14, Sidoås.

Tabell, borrprover hus 7-8, (1-10 hus 7, 11-18 hus 8) samt två sågade prover (prov 19 och 20 i hus 7)

Prov nr:	Plats:		Beskrivning:	
1	Yttervägg, sydväst, vån 1	flera delar	Vankant söndersmulad	Tall
2	Mellanvägg, sydost, vån 1	1 del	Vankant	Tall
3	Mellanvägg, sydost, vån 1	3-4 delar	Vankant?	Tall
4	Mellanvägg, sydost (köket), vån 1	3 delar	Vankant	Tall
5	Yttervägg, nordväst (köket), vån 1 (återanvänt)	1 del	Vankant	Tall
6	Yttervägg, nordväst, vån 2 (återanvänt)	2 delar	Vankant	Tall
7	Mellanvägg, nordost, vån 2	4 delar	Vankant	Tall

8	Sidoås, vinden	1 del	Vankant	Tall
9	Bjälklag mot vinden	3 delar	Vankant?	Tall
10	Mellanvägg, nordväst, vinden	Flera delar	Vankant?	Tall
11	Yttervägg, sydväst, vån 1	5 delar	Vankant	Tall
12	Mellanvägg, nordväst, vån 1	1 del	Vankant?	Tall
13	Yttervägg, nordväst (köket), vån 1	6 delar	Vankant	Tall
14	Yttervägg, nordväst, vån 2	1 del	Vankant	Tall
15	Mellanvägg, nordost, vån 2	5 delar	Vankant	Tall
16	Sidoås, vinden	1 del	Vankant	Tall
17	Mellanvägg, nordväst, vinden	1 del	Vankant	Tall
18	Mellanvägg, nordväst, vinden (återanvänt)	1 del	Vankant	Tall
19	Golvbräda, äldre golv under nuvarande köksgolv, hus 7	2 delar	Vankant	Tall
20	Golvbräda, äldre golv under nuvarande köksgolv, hus 7	1 del	Vankant	Tall

Hus 7 till vänster och hus 8 till höger.

Prov 1-3 tagna i farstu, under trappan till våning 2, i hus 7.

Prov 4 Mellanvägg mot nordost, köket i hus 7.

Prov 5 Yttervägg mot nordväst.

Prov 6 Yttervägg mot nordväst och prov 7 mellanvägg i nordost.

Prov 8 Sidoås.

Prov 9 Bjälklag mot vinden.

Prov 10. Mellanvägg mot nordväst, pilen visar borrhålet.

Prov 11 Yttervägg mot sydväst.

Prov 12 Mellanvägg mot nordväst.

Prov 13 Yttervägg mot nordväst.

Prov 14 Yttervägg mot nordväst.

Prov 15 Mellanvägg mot nordväst.

Prov 16 Sidoås.

Prov 17 Mellanvägg mot nordväst.

Prov 18 Mellanvägg mot nordväst.

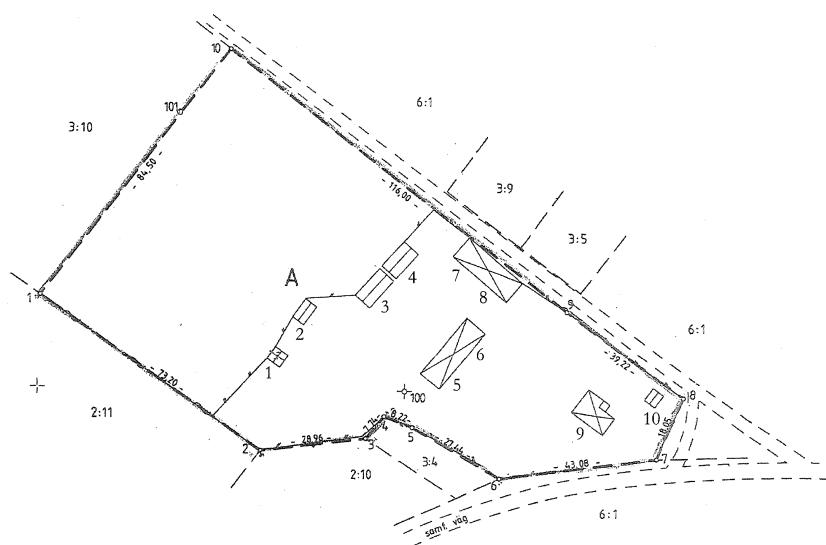

Prov 19 och 20 sågades ut golvplankor ur det nedrasade golvbjälklag som man kan nå från källare under köksgolvet i hus 7.

Lunds universitet
 Lab för Vedanatomi och dendrokronologi
 Att: Hans Linderson
 Sölvegatan 12
 223 63 Lund

Dendroprovtagning Fröreda storegård

2020 genomfördes en omfattande dendrokronologisk provtagning av byggnaderna vid byggnadsminnet Fröreda storegård. För bodarna 1, 2 och 4 samt hus 7 och 8 gav provtagningen entydiga dateringar. För bod 3 samt hus 5 och 6 kunde några prover inte dateras eller var tvetydiga. Nya provtagningar har därför gjorts. Provtagningarna är en viktig del av ett större arbete med att fastställa byggnadsminnets historiska utveckling.

1. Bod
2. Bod
3. Loftbod
4. Loftbod
5. Bostadshus
6. Bostadshus
7. Bostadshus
8. Bostadshus
9. Undantagsstuga
10. Bod

Situationsplan över bebyggelsen vid Fröreda storegård med husnummer.

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se

Webb kalmarlansmuseum.se

Bod 3, 5 borrhprover

I bod 3 kunde inte prov 3 och prov 5 analyseras. Sammantaget var dateringarna varierande. Därför togs nya prover för att komplettera de befintliga.

Prov nr:	Plats:		Beskrivning:	
10	Yttervägg, nordost, vån 1	4 delar	Vankant	Tall
11	Yttervägg, nordost, vån 1	4 delar	Vankant	Tall
12	Golvbräda, nordost, vån 1	2 delar	Vankant	Tall
13	Golvbräda, nordost, vån 1 Samma som prov 12, kombinera för analys	2 delar	Vankant	Tall
14	Balk, källare Samma som prov 3 vid förra provtagningen	1 del	Vankant	Tall

Bod 3 till vänster och bod 4 till höger

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se

Webb kalmarlansmuseum.se

Proverna 10 och 11 togs ur bodens vägg mot nordost, mot bod 4.

Prov 12 och 13 togs ur samma golvbalk. Prov 12 misslyckades delvis och kompletteras därför av prov 13.

Prov 14 från valk i källaren

Hus 5 och 6, 3 borrhprover

Prov från husets bottenvåning saknades. Prov 3 och 11 var osäkra. Dateringarna mycket skiftande.

Prov nr:	Plats:		Beskrivning:	
15	Innervägg, skrub, vån 1	3 delar	Vankant?	Tall
16	Yttervägg, vån 2 Samma timmer som Prov 3	2 delar	Vankant skadad	Tall
17	Mellänvägg, vinden	1 delar	Vankant	Tall
18	Yttervägg, nordost, vinden	3 delar	Vankant	Tall

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se

Webb kalmarlansmuseum.se

Hus 5 till höger och hus 6 till vänster.

Prov 15 taget i innervägg i skrub, under trappan, hus 5.

Prov 16 skrub, våning 2 hus 5.

Prov 17, mellanvägg på vinden, hus 5.

Prov 18, yttervägg, vinden hus 6.

Hus 7, 2 borrhprover, 1 sågat prov

Nytt prov togs i rum 8, inget prov hade tagits där tidigare. Prov 10 hade inte kunnat analyseras. Ett sågat prov togs ur plankor till vinden.

Prov nr:	Plats:		Beskrivning:	
21	Mellanvägg, vån 2	1 del	Vankant	Tall
22	Mellanvägg, vinden	3 delar	Vankant	Tall
23	Sågat prov, takbräda mot vinden	2 delar	Vankant	Tall

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se

Webb kalmarlansmuseum.se

Hus 7 till vänster och hus 8 till höger.

Prov 21, taget i rum 8 på andra våningen i hus 7, ny provtagningsplats.

Prov 22, mellanvägg, vinden, hus 7. Provet kompletterar prov 10. Prov 22, mellanvägg, vinden, hus 7. Provet kompletterar prov 10.

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00**E-post** info@kalmarlansmuseum.se**Webb** kalmarlansmuseum.se

Prov 23 från vinden, planka som utgör del av tak i trapphus, rum 9, i hus 7.

Provtagningen utfördes av Jan Westergren och Magdalena Jonsson, Kalmar läns museum 10 juni 2021.

Beskrivning

Fröreda Storegård är en gårdsmiljö med en dokumenterat lång historia. Ägarlängden för hemmanet Fröreda kan beläggas redan från 1540. I slutet av 1600-talet bestod hemmanet av fyra gårdar: Ändegården, Krögaregården, Storegården och Mellangården. Tre av de fyra gårdarna, alla utom Krögaregården, förstördes i en brand i oktober 1683. Man måste då snabbt ha byggt nya enkla bostäder eftersom vintern väntade. Med tiden började dessa att ersättas av nya, mer ståndsmässiga bostadshus och olika ekonomibyggnader.

I hus 7 och 8 finns tapeter och väggmålningar som har uppmärksammats inte minst genom Lotte Fürsts (Kalmar läns museum) dokumentation. De bevarade barocktapeterna i hus 7 och 8 är exklusiva och mycket ovanliga. Lotte Fürst har också uppmärksammat den höga kvalitén i snickeridetaljer som foder och socklar, takbjälkar och listverk samt de påkostade smidesarbetena i dörrhandtag, gångjärn och nyckelskyltar.

De ovan nämnda byggnadsdetaljerna gjort att man angett en trolig datering för hus 7 och 8 till 1700-talets första hälft men med möjligheten att själva byggnadskonstruktionen skulle kunna vara ytterligare lite äldre. Provtagningen som genomfördes 2020 har dock visat att dateringarna främst lutar mot en byggnadsperiod under 1700-talets andra hälft för samtliga provtagna byggnader, möjligen är hus 5 och 6 ytterligare något yngre. Lotte Fürsts arbete måste därmed ses i ett nytt ljus och hennes analyser och slutsatser prövas mot de nya resultaten.

Fröreda Storegård var en släktgård. Under 1700-talet genomgick gården som så många andra vid den här tiden en hemmansklyvning som splittrar den i åttondelar. Under 1700- och 1800-talet avlöser olika generationer varander. Man renoverar, målar och tapetserar om allt efter modets växlingar. Det finns

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon

 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se

Webb kalmarlansmuseum.se

inte arkivuppgifter om att bostadshusen ska ha byggts på med en våning men det är en förändring som skulle kunna ha genomförts. I samband med provtagningen uppmärksammades att det i samtliga bostadshus finns virke av olika ålder i timmerkonstruktionen på vindarna.

Under provtagningen noterades också att bearbetningen av timret i gavlarna mellan loftbodarna 3 och 4 skilde sig åt. På bod 4 är timret inte så väl bearbetat. Det skulle kunna tyda på att bod 3 har byggts först och därefter bod 4.

Fröreda Storegård bestod som släktgård fram till 1915 (i en tidningsartikel från 1981 sägs 1906). Då är byn en väl utbyggd gårdsmiljö med totalt 11 bostadshus och 30-40 ekonomibyggnader. Ny ägare blev Nyboholms bruk, senare Kvills Bruk AB. Man köpte för att få tillgång till byns skogsinnehav och för att säkra råvaruförsörjningen till träsliperiet i vid Nyboholms bruk. Bruket ligger väster om Fröreda vid gränsen mot Jönköpings län. Företaget hade under en tid ett stort skogsinnehav med tillhörande gårdsmiljöer i trakten. Företagets pappersbruk såldes 1966 till Klippankoncernen.

Fröreda kom under en stor del av 1900-talet att fungera som vandrarhem. År 1981 ville Kvills Bruk AB sälja gården och efter en stor insamling i bygden kunde hembygdsföreningen köpa Fröreda Storegård för 90 000:-. Fyra år senare, 1985, byggnadsminnesförklarades Fröreda.

Gårdens unika tapeter hade varit kända men kom att lyftas fram i ljuset genom Lotte Fürsts arbete med att dokumentera måleri i Kalmar län. Under hembygdsföreningens ledning har flera nödvändiga renoveringar genomförts. År 1996 restaurerades en källare under en av loftbodarna. Under perioden 1994-1998 genomfördes ett omfattande konserveringsarbete av tapeter och måleri. Även exteriört har fasader, fönster och tak renoverats.

Jan Westergren och Magdalena Jonsson

Kalmar läns museum

Gatuadress

Skeppsbrogatan 51, Kalmar

Postadress

Box 104, S-392 21 Kalmar

Bankgiro

435-7232

Org. nr.

832400-4087

Telefon 0480-45 13 00**E-post** info@kalmarlansmuseum.se**Webb** kalmarlansmuseum.se

01 November 2020 komplement 07 Oktober 2021

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2020:73 & 2021:87
Anton Hansson & Hans Linderson
DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV FLERA BYGGNADER PÅ
FRÖREDA STOREGÅRD, KALMAR LÄN

Uppdragsgivare: Kalmar läns museum, Box 104, S-39121 Kalmar. (Kontaktperson Magdalena Jonsson, magdalena.jonsson@kalmarlansmuseum.se)

Område: Hultsfred **Prov nr:** 41265-41320 **Antal Prov:** 56

Dendrokronologiskt objekt: Bod 2 (41265-41268), Bod 3 (41269-41277)(41350-41354), Bod 4 (41278-41282), Hus 5 (41283-41291)(41355-357), Hus 6 (41292-41296)(41358), Hus 7 (41297-41306, 41315-41316)(41359-41361), Hus 8, 41307-41314), Bod 1 (41317-14320)

Resultat:

Dendro nr:	Provnr; beskrivn, riktning, stockvarv	Trädslag	Antal år (1 radie om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalv-året)	Kommentarer; (mer vågad datering inom parantes)
41265	1; yttervägg, V vån 1	Tall	100	Sp 54, (W)	1793	1793-1814	(V 1793/94)
41266	2; golvbjälke vån 2	Tall	100	Sp 62, W	1793	V 1793/94	
41267	3; yttervägg Ö	Tall	94	Sp 36, W	1793	V 1793/94	
41268	4; sidoås	Tall	68; 2	Sp 53, W	1680*	V 1680/81	
41269	1; balk källare	Tall	120	Sp 54, (W)	1772	1772-1793	(V 1772/73)
41270	2; balk källare	Tall	122	Sp 49, W	1772	V 1772/73	
41271	3; balk trossbotten	Tall	164; 2	Sp 76, W	1773*	1778±5	Yttre ÅR osäkra
41272	4; bottensyll	Tall	131	Sp 46, Ej W	1669	1683-1723	
41273	5; golvstock	Tall	133; 2	Sp 83, Ej W	1677*	1681±4	
41274	6; golvbjälke vån 2	Tall	64; 2	Sp 42, (W)	1760	1760-1793	(V 1760/61)
41275	7; mellanvägg vån 1	Tall	135	Sp 59, W	1686	V 1686/87	
41276	8; vägg mot loft	Tall	77+1	Sp 56, Ej W	1756	1757-1775	
41277	9; loftgång sarg 2:a timret nerifrån	Tall	53	Sp 38, (W)	1760	1760-1772	(V 1760/61)
41350	10; vägg NO,2, vån 1	Tall	138	Sp 64 W?	1665	1670±5	
41351	11; vägg, NO, 6, vån 1	Tall	110	Sp 50, W	1671	V 1671/72	
41352	12; golvbj, vån 1	Tall	117	Sp 72, ej W	1668	1676±8	Mkt täta ÅR ytt
41353	13; dito, samma träd 12	Tall	c117	Sp c77, W	c1684	1685±2	Se 41352
41354	14; balk, samma träd 3	Tall	159	Sp 83, W	1773	1778±5	se 41271
41278	1; yttervägg SV vån 1	Tall	91	Sp 53 (W)	1766	1766-1788	(V 1766/67)
41279	2; golvbjälke vån 2	Tall	80	Sp 58, W	1766	V 1766/67	
41280	3; yttervägg NV vån 1	Tall	80	Sp 50, Ej W	1765	1765-1790	
41281	4; yttervägg NO vån 2	Tall	70	Sp (43), W	1766	V 1766/67	
41282	5; sidoås	Tall	82	Sp 52, Ej W	1766	1766-1789	
41283	1; yttervägg SO vån 2	Tall	106	Sp 53, Ej W	1759	1759-1781	
41284	2; yttervägg SO vån 2	Tall	100+1	Sp 60, Ej W	1759	1760-1774	
41285	3; yttervägg SO vån 2	Tall	100	Sp 55, Ej W	1798	V 1799/1800	Se 41356
41286	4; mellanvägg	Tall	133	Sp 70, W	1803	V 1803/04	

41287	5; mellanvägg vind	Tall	115+1	Sp 62, Ej W	1733	1734-1771	
41288	6; mellanvägg vind	Tall	132	Sp 62, W	1681	V 1681/82	
41289	7; mellanvägg vind	Tall	131	Sp 63, Ej W	1865	1865-1902	
41290	8; sidoås vind	Tall	79	Sp 40, Ej W	1753	1758-1788	
41291	9; yttervägg SV	Tall	141	Sp 65, W	1762	V 1762/63	
41355	15;innervägg,vån1, 1	Tall	129+c15	Sp 55+c15, W	1673+c15	1683-1693	Yttre del ej korr
41356	16;yttervägg,vån2,	Tall	97	Sp 58, W	1799	V 1799/1800	Jmf 41285
41357	17;mellanvägg,vind	Tall	80	Sp 48, W	Ej säker		(V 1762/63)
41292	10; yttervägg NV vån 1	Tall	116+~30	Sp 33+~30, Ej W	1718	1748-1785	
41293	11; yttervägg NO vind	Tall	62	Sp 43, W	Ej säker		(V 1762/63)
41294	12; mellanvägg	Tall	81	Sp 47, Ej W	1865	1865-1893	
41295	13; golvbjälke vind	Tall	85	Sp 59, Ej W	1793	1793-1809	
41296	14; sidoås vind	Tall	78	Sp (23), Ej W	1759	1781-1811	
41358	18; yttervägg NO, vind	Tall	64	Sp 42 W	1762	V 1762/63	
41297	1; yttervägg SV vån 1	Tall	59+~10	Sp 35+~10, Ej W	1744	1754-1784	
41298	2; mellanvägg SO vån 1	Tall	80+1	Sp 80, Ej W	1783	1784-1803	
41299	3; mellanvägg SO vån 1	Tall	85+2-3	Sp 63, Nära W	1789	1791-1794	
41300	4; mellanvägg SO vån 1	Tall	77+2-3	Sp 48, Ej W	1784	1786-1811	
41301	5; yttervägg NV vån 1	Tall	89+1	Sp 56, Ej W	1786	1787-1805	
41302	6; yttervägg NV vån 2	Tall	87	Sp 40, Ej W	1785	1790-1820	
41303	7; mellanvägg NO vån2	Tall	103	Sp 52, Ej W	1759	1759-1782	
41304	8; sidoås vind	Tall	71	Sp 46, W	1787	V 1787/88	
41305	9; bjälklag mot vind	Tall	82	Sp 48, Ej W	1784	1784-1811	
41306	10; mellanväggNV vind	Tall	72	Sp 48, Ej W	Ej datering		
41359	21;rum8, vån2	Tall	82	Sp 52, W	1781	V 1781/82	
41360	22; mellanväggNV vind	Tall	82	Sp 53, nära W	1762	1770±8	1765±3
41361	23;takbr mot vinden	Tall	54;2	Sp 46, W	1783	V 1783/84	
41307	11; yttervägg SV vån 1	Tall	124	Sp 51, Ej W	1785	1785-1809	
41308	12; mellanvägg NV vån1	Tall	83	Sp 48, Ej W	1778	1778-1805	
41309	13; yttervägg NV vån 1	Tall	118+1	Sp 46, Ej W	1783	1784-1812	
41310	14; yttervägg NV vån 2	Tall	130	Sp 61, W	1785	V 1785/86	
41311	15; mellanvägg NO vån2	Tall	75	Sp 41, Ej W	1784	1784-1818	(1784-1787)
41312	16; sidoås vind	Tall	63	Sp 39, Ej W	1769	1775-1805	
41313	17; mellanvägg NV vind	Tall	125	Sp 67, Ej W	1784	1784-1792	
41314	18; mellanvägg NV vind	Tall	84+1	Sp 48, Ej W	1783	1784-1810	
41315	19; golvbräda kök	Tall	92; 2	Sp 67, W	1842	V 1842/43	
41316	20; golvbräda kök	Tall	82; 2	Sp 52, W	1799	V 1799/1800	
41317	1; yttervägg NV vån 1	Tall	65+1	Sp 33, (W)	1759	1760-1776	(Sommar 1760)
41318	2; yttervägg SV vån 1	Tall	49	Sp 39, (W)	1760	1760-1771	(V 1760/61)
41319	3; yttervägg SV vån 2	Tall	62+ew	Sp 43, W	1760	Juni 1761	
41320	4; sidoås	Tall	56	Sp 43, W	1761	V 1761/62	

*Tidigare icke daterade eller ej säkra har vid senaste analysen förbättrats. Uppgifter inom parantes är osäkra.

Komplementerande analys 2021 är angivet med kursiv text nedan.

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Bod 2 (41265-41268)

Tre av fyra prov från Bod 2 dateras. Prov 41266-267 har vankant och dateras båda till **vinterhalvåret 1793/94**. Prov 41265 har en osäker vankant och dateras till **1793-1814**, alternativt vinterhalvåret 1793/94. Är boden uppförd vid ett tillfälle är det troligt att detta skett 1794 eller möjligen något enstaka år därefter och att prov 41265 är avverkat vinterhalvåret 1793/94 eller möjligen något enstaka år senare. *Prov 41268, sidoåsen är avverkad 1680/81, återanvänd.*

Bod 3 (41269-41277)(41350-41354)

Resultaten från bod 3 visar på två, möjligen tre byggtillfällen. Den äldsta fasen representeras av prov 41272 och 41275, från bottensyll och våning 1. Är virket till dessa prov avverkade vid ett gemensamt tillfälle har detta skett **vinterhalvåret 1686/87**, vilket i så fall tyder på att Bod 3 uppförts 1687 eller strax därefter.

Den andra fasen representeras av prov från våning 2 och loftet. Prov 41274, 41276 och 41277 dateras till **1760-1772** om ett gemensamt fällningsår förutsätts. Den tredje fasen representeras av prover från källaren, 41269 och 41270 som dateras till **1772-1793** respektive **vinterhalvåret 1772/73**. Två tolkningsmöjligheter uppstår då ett flertal av dessa prover har osäkra vankanter. I scenario 1 har våning 2/loftet uppförts 1761 eller strax därefter, om de två osäkra vankanterna för prov 41274 och 41277 är vankant, och källaren uppförts 1773 eller något år därefter. I scenario 2 har våning 2/loftet och källaren uppförts vid samma tillfälle, som i så fall blir 1773 eller något enstaka år senare. *1600-tals dateringarna visar att det är minst två skilda avverkningsperioder omkring vinterhalvåren 1671/72 och 1686/87.*

Bod 4 (41278-41282)

Resultaten från bod 4 visar att fyra av fem prover kan vara avverkade vid ett gemensamt tillfälle, **vinterhalvåret 1766/67**. Ett prov, 41282 saknar vankant och dateras till **1766-1789**. Om boden är uppförd vid ett tillfälle är det troligt att prov 41282 är avverkat 1767 eller strax därefter och således bör bod 4 vara uppförd **1767** eller något enstaka år därefter.

Hus 5 (41283-41291)(41355-357) och Hus 6 (41292-41296)(41358)

Prov 41283-41284, 41287 samt 41290-41292 kan vara avverkade vid ett gemensamt tillfälle, **vinterhalvåret 1762/63**. Dock uppvisar bara ett prov, 41291, säker vankant. Dessutom finns en mindre säker datering på prov 41293 som också pekar på vinterhalvåret 1762/63. Dessa prover representerar virke från yttervägg våning 1 och 2 samt mellanvägg och sidoås på vinden.

En yngre generation virke, prov 41286 samt 41295-41296, har, om ett gemensamt fällningsår förutsätts, avverkats **vinterhalvåret 1803/04**. Hit hör möjligen också prov 41285 med en mindre säker datering. Dessa prover representerar en mellanvägg samt en golvbjälke och sidoåsen på vinden.

Utöver detta finns på vinden prov 41288 som består av återanvänt virke avverkat **vinterhalvåret 1681/82** och ett yngre virke, prov 41289, avverkat någon gång **1865-1902**. Virket från prov 41294, en mellanvägg, har daterats till **1865-1893**, möjligen avverkad samtida med prov 41289.

Sammanvägt bör Hus 5 och 6 ha **uppförts 1763 eller något år senare**. En ombyggnad sker sedan **1804 eller något år senare**, samt någon gång 1865-1893.

Ytterligare en avverkningsperiod uppträder i materialet och bör ges plats åt i ovanstående tolkning, vinterhalvåren 1781/82 och 1783/84.

Hus 7 (41297-41306, 41315-41316)(41359-41361) och Hus 8 (41307-41314)

Två exakta fällningsår framträder i proverna, prov 41304 **vinterhalvåret 1787/88** och prov 41310 **vinterhalvåret 1785/86**. Prov 41298, 41305, 41308-41309 samt 41311-41314 har beräknade fällningsår som möjliggör avverkning vid båda de två ovan nämnda avverkningstillfällena. Prov 41300-41301 samt 41307 kan vara avverkade vinterhalvåret 1787/88.

Prov 41297 samt 41303 har yngsta beräknade fällningsår 1784 respektive 1782. Det förekommer dock ibland att enstaka träd har splintmängder som avviker från det gängse antalet, vilket innebär att dessa två prov skulle kunna vara avverkade samtidigt med det ovan nämnda virket. Det samma gäller prov 41302 som har ett äldsta beräknade fällningsår 1790, som skulle kunna vara avverkat något år tidigare. Prov 41299 har ett beräknat fällningsår 1791-1794, något yngre än vad de övriga virket verkar vara avverkat.

Två golvbrädor, prov 41315-41316, är avverkade **vinterhalvåret 1842/43 respektive 1799/1800**.

Sammanvägt tyder detta på att Hus 7 och 8 är uppfört åren kring 1790. Är husen uppfört vid ett byggnadstillfälle har detta skett tidigast 1791, men har huset byggts under ett par säsonger kan byggnationen ha påbörjats 1788 eller så tidigt som 1786.

Bod 1 (41317-41320)

Virket till bod 1 har avverkats sommaren 1761 (prov 41319) samt vinterhalvåret 1761/62 (prov 41320). Prov 41317 och 41318 har osäkra vankanter och kan ha avverkats sommaren 1760 respektive vinterhalvåret 1760/61. Sammanvägt tyder detta på att boden, om den är uppförd vid ett tillfälle, tidigast har byggts på **hösten 1761 eller under 1762**.

Provenienser

Virket från Fröreda Storegård korrelerar bäst mot kronologier inom ett område som innefattar Eksjö, Vimmerby och Kisa, vilket pekar på att virket kommer från de **centrala delarna av norra Småland eller sydligaste Östergötland**. Således kan virket vara **lokalt avverkat**.

Beskrivning av tabellen ovan

”Dendroidentitetsnummer”, är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

”Antal år”, årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med **”+n”**.

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen **”ew”** eller **”lw”** dessa termer härrör från engelskans **early wood** (vårved) och **late wood** (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

”splint, vankant, bark” indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). **”nära vankant”** uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten (**”ej sp”**) anges en så kallad **”efterdatering”** (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten. Anges **sp=0** menas splinten observeras utanför ytterst/yngsta årsring men årsringen är inte inmätt eftersom den inte är komplett.

”Datering av yttersta årsring i provet”, är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges **”ej datering”**. Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

”Beräknat fällningsår” här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare, Lunds Universitet

Analyskostnad:

Objektskostnad betald 2020	0:-
Provkostnad dendro (11-2 * 600.-)	5 400:-

Belopp att betala (exklusive moms): 5 400:-

Faktura framställs senare av Lunds Universitet.
Mätresultaten kommer att bevaras på laboratoriet och utnyttjas i universitetets forskning.
Proverna kommer att ingå i RAÄ's arkiv och förvaltas av laboratoriet
Med hälsning och önskan om fortsatt samarbete

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare
Lunds Universitet
Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, Sölvegatan 12, 223 62 Lund
E-post: Hans.Linderson@geol.lu.se
Tel: 046-2227891

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

